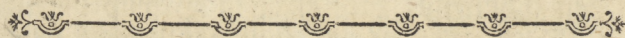

Justitsraad SCHÖNINGS
Fortsættelse
af Afhandlingen angaaende de Gamles Kundskab
om vor Norden, efter Ptolemæi Tider.

Første Afdeeling
Angaaende bemældte Kundskab, i det 6te Hundrede-Aar,
især efter JORNANDIS Beretninger.

§. I.

Vi have hidindtil havt med Skribente at bestille, der have hentet den Kundskab, de selv have havt, følgerig ogsaa de Beretninger, de have kundet meddeele os om vor Norden, paa 3de, 4de, 5te Haand, eller meere; de have alle næsten overalt fulgt ældre Skribentes Beretninger; og de have selv, for det mæeste, ingen Underretning kundet indhente umiddelbar fra vor Norden. An-
derledes

derledes er det i Hensigt til den Skribent, hvis Efterretninger, om de Nordiske Lande, vi nu ville tage os for at igiennemgaae, en Skribent, der er saa meget meere betydelig, som han med Rette kan ansees for at være den første, der har reformeret den Nordiske Geographie, og givet den i visse Maader, en anden Skikkelse, end den tilforn havde. *Jornandes*, som af endeel gamle Skribente (a) ogsaa kaldes *Jordanes*, har levet omtrent midt i det 6te Hundrede-Aar, altsaa paa en Tid, da en Mængde af udvandrende Folkesværmne fra vor Norden, eller fra de nordlige Kanter i Tydskland, Rugier, Heruler, Longobarder, Gotther, Vandaler, Svever, Alaner, havde ei allene trængt dybt ind i det Romerske Riges Lande, og gjort der store Erobringer, men mange af dem ogsaa stode i de Østlige Keiseres Hof- og Krigstjeneste; ei at tale derom, at endeel af bemeldte Folk, de Ostrogotther især, havde nedsat sig i Italien selv. Af disse have da formodentlig de Romere og Græker kundet indhente Efterretninger om vor Norden. *Jornandes* var selv af Gothisk Herkomst (b), i Begyndelsen hengiven til den Hedenske Religion, og stod som Skriver eller Sekreterer i de Alaners Kongers Tjeneste: men han ombyttede siden den hedenske Religion med den Christne, blev endelig Biskop i Staden *Ravenna* (c), og har, blant andet mere, sammenskrevet en Historie, om Gothernes eller de Geters Bedrifter, fra dette Folkes Oprindelse, indtil Kong *Vitiges*, som af den berømte *Belisario* blev overvunden, og som Fange bortført til Constantinopel. *Jornandes*, skulde man formode, har da havt, eller været i Stand til at faae gode Efterretninger, ei mindre om Gotterne og deres Herkomst, end om vor Norden; man seer ogsaa, at han virkelig har havt en-
 deel

(a) Saa som *Geographus Ravennas*, *Sigebertus Gemblacensis*, *Abbas Uspergensis*, og flere. See videre herom, *J. A. Fabricii Biblioth. Lat. Tom. I. pag. 660*, og *Bibl. Med. Latin. Tom. 4. pag. 521*.

(b) Dette bevidner *Conradus Abbas Uspergensis*, in *Chronico* pag. 119. med disse Ord: "Hæc *Jordanes* quidam Grammaticus, ex eorundem stirpe Gothorum &c. progenitus." *Jornandes* siger det ogsaa selv ved Slutningen af hans Skrift de origine Getarum &c.

(c) Endeel ville tvile om denne Sags Rigtighed; men jeg følger heri den almindelig vedtagne Meening, da Tingen her gjør ei meget, enten fra eller til.

deel saadanne: men den gode Mand har uden Tvil villet være alt for lærd, er derover blandt sine, i visse Maader, bleven en anden Rudbeck, eller han har ladet sig dertil forføre af andre, hvis Efterretninger han meere har fulgt, end de Nordiske Folkes egne, fornemmelig hvor disse mueligt ei vare i Stand til at give nogen ret Oplysning, eller Jornandes selv ei forstod at udforske dem derom. Oven ommeldte Historie har han, for den største Deel, udtrukket af den bekjendte *Cassiodori* 12 Bøger, om de Geters Oprindelse og Bedrivter (a), hvilket Skrivt Forfatteren har efter Alberici Monachi Beretning (b) sluttet med det Aar 551, men som nu maae regnes blandt de forlorne Skrifter. Dog har Jornandes, som han selv beretter (c), af Græske og Romerske Skribente, lagt adskilligt dertil, fornemmelig i Begyndelsen og ved Slutningen af sin Historie; ligesom han ogsaa hist og her beraaber sig paa de Gothers egne gamle Vers, der indeholdte, næsten som en Historie, adskillige Fortællinger om Forsædrenes Bedrivter og ældre Tider (d).

§. 2.

Jornandes har da vel taget sit, for en stor Deel, af andre, men han har dog, i visse Maader, et stort Fortrin fremfor alle ældre Skribente, som have berettet noget om vor Norden: han var selv af Gothisk Herkomst (e); han kunde bestandig omgaaes sine Landsmænd, og af dem, eller af andre nye ankomne fra Norden, lade sig underrette om mange Ting; han havde, hvilket er det betydeligste, de Gothers gamle Vers og Sange at gaae efter, i hvilke

A 2

han

(a) Dette vidner han selv i Fortalen til hans Historie. See edit. Lindenbrogii. *Cassiodorus* var, foruden andet, den berømte Ostgothiske Konges Theodorici Haandskriver: men Ostgotherne vare uden Tvil, for en stor Deel, ei fra vor Norden; *Cassiodorus* har altsaa af dem ei kunnet faae meget at viide om de Lande, og har derfor taget det meste af ældre Romerske Skribente.

(b) See Fabricii Biblioth. Med. Latin. Tom. 4. pag. 521.

(c) See bemeldte hans Fortale, og det 4 Cap. i hans Bog, de Getarum s. Gothorum origine.

(d) See nyismeldte Cap. 4de.

(e) *Beatus Rhenanus*, in præfat. ad Procopium kalder Jornandes en Alaner. Fabricii Bibl. Lat. Tom. 3. pag. 251. Uden Tvil er det feet, fordi han en Tiid lang stod i den Alanske Konges Tjeneste.

han selv beretter, at Tingene bleve anførte næsten paa Historisk Viis; og han havde desuden for sig, ei allene bemeldte Cassiodorum, en Mand, som hos den berømte Konge Theodorik og de fleste andre Ostgothiske Konger, i Italien, stod i megen Anseelse (a), men ogsaa en Ablavium især, en ypperlig og sandrne Skribent, som havde skrevet om Gotterne (b); ei at tale om flere. Betragter man dette, sees lettelig, at Jornandis Beretninger kunne med ingen Føie ansees for urigtige, mindre for at være af ham selv opdigtede, for hvilket endeel have villet beskylde ham (c). Sandt nok er det, det kan ei negtes, at Jornandes, eller hans Formand Cassiodorus, jo have i deres Fortællinger kastet sammen gammelt og nyt om hinanden; de have gjort adskillige betydelige Spring, fornemmelig i Tids-Regningen; og de have især begaaet en betydelig Feil deri, at de have gjort de gamle Scyther til Gotter, og disse til et Folk med de Geter. Men denne Feiltagelse er vist ikke et Foster af deres egen Hierte, den have de, i Hensigt til førstnævnte Folk, nemlig Scyther og Gotter, tilføjes med de fleste Græske, men hvad Gotter og Geter angaaer, tilføjes med de Romerske Skribente, der have skrevet for og ved deres Tider. Jornandes og hans Formand Cassiodorus ere da troeværdige nok, ingen sund Kritik befaler at forkaste deres Fortællinger i andre Ting, fordi de have feilet i bemeldte. Men have de vel besiddet den fornødne Kundskab om hvad de berette? Om dette have vi lidt rørt i det Foregaaende. Her maa endnu mærkes, at i de ældste Ting, som angaae vor Norden, eller i dens almindelige Beskrivelse, hvad Landenes Strækning, Størrelse og Beliggenhed angaaer, have de trolig fulgt de gamle Græske og Romerske Skribentes Fortællinger, enten de nu have gjort dette, fordi de ansaae disse Fortællinger for at være de rigtigste, eller af et Slags Uagtsomhed, eller af Mangel paa bedre Efterretninger, da Folk fra vor Norden, eller

tilgrænd-

(a) See *Fabricii Biblioth. Lat. Tom. i. pag. 651.*

(b) See *Jornandis Vidnesbyrd herom, Cap. 4. pag. 614, edit. Grotii.*

(c) Denne Beskyldning har den lærde *Lagerbring* i *Lund*, i hans *Dissert. de Scandinavia*, med gode Grunde igiendrevet.

tilgrændsende Lande, som derom bleve tilspurgte, havde i de Sager været saa lidet agtpaaagivende, eller vare deri saa uanfundige, at af dem ingen ret Oplysning var at faae. I dette Tilfælde maatte Jornandes gjøre hvad alle Jord-Beskrivere, endogsaa de nyere, til alle Tider have gjort, følge de ældre, med alle deres Bilsfarelser, saa længe intet bedre var at faae. Derimod kan paa den anden Side ei negtes, at Jornandes i mange enkelte Ting, jo har havt flere, bedre og fuldstændigere Efterretninger fra vor Norden, end hine ældre Græske Skribente derom give. Dette sees tydelig af adskillige Følkes, Landes og Distriktes Navne, som findes hos Jornandes, men ei forekomme hverken hos ældre Græske eller Romerske Skribente, Navne, som endnu bruges i vor Norden, der altsaa ei ere opdigtede, men viise, at Jornandes har havt Leilighed til at indhente langt flere og bedre Efterretninger, om de Nordiske Lande, end alle for ham have derom givet, hvorfra han end har faaet dem. Ei mindre tydelig sees dette, af vor Skribents Fortælling, om de Gothers Herkomst, og deres Udvandring fra vor Nordiske Halv-De, som han kalder Scanzia: en Fortælling, som ingensteds forekommer hos nogen ældre Skribent; som følgende de Gotther selv maa have bragt med sig, eller har grundet sig paa deres gamle Vers og Sange; og som kan tiene til at overbevise os om tvende betydelige Poster, i den gamle Historie, som endeel nyere Lærde have villet kalde i Tvil, nemlig først: at Vers og Sange ere meget gamle her i Norden, eller brugte fra de ældste Tider af, følgende ei at ansee for et Foster, født i de senere Tider, i de Norske og Islandske Skaldes Hierner; dernæst, at Gottherne, til lige med mange andre Folk (a), have engang vandret ud fra vor Norden. Jornandes beraaber sig, i denne Sag, paa deres gamle Vers og Sange, paa ældre Skribente (b); hvorfor skulde de hert ei staae til troende? eller hvad skulde vel have kunnet bevæge, enten dem, eller Jornandes, til at føre bemeldte Folk derfra, hvis Tin-

(a) Herover kalder han Scanzia, officina gentium, vagina nationum.

(b) Saa som *Ablavius*, og flere. At iblandt Gottherne have været adskillige Historie-Skrivere, sees af den saa kaldte *Geographus Ravennas*.

gen ei var saa i sig selv? Dog langt fra at paastaae, at de Gotther, som satte sig ned i de Romeres Lande, ere komne liige her fra Norden, troer jeg heller, og det viise alle Omstændigheder, at de maa længe have boet paa andre Steder, uden for vor Norden, førend de naaede de Romerske Grændser; lad være det vel bliver en ei mindre rigtig Sag, at de, under deres Vandring, saavel som efter Ankomsten til bemeldte Lande, have faaet anseelige Tilstøde, og mange Selskabs-Brodre, her fra Norden. Hvorpaa man har et betydeligt Exempel i Rodulf, Konge over adskillige Folk paa Scanzia, som efter Jornandis Vidnesbyrd (a) forlod sit Rige, og begav sig til foromtalte de Ostgothers Konge Theodorik i Italien; hvoraf kan sluttes, at han heri har havt mange baade Formænd og Efterfølgere.

S. 3.

Vi vende tilbage igien til vor Norden, som Jornandes med et almindeligt Navn, kalder *Scanzia*. Men førend vi tage fat paa hans Beskrivelse derover, maa vi i Forveien kortelig erindre et og andet, som kan tiene, enten til at stadfæste hvad hidindtil er sagt, eller give nogen Oplysning, i det efterfølgende. Her mærkes da 1st) at Jornandes har, om Nord-Soen, eller om Havet mod Norden, gjort sig samme Begreb, som man finder derom, hos de ældre Græske og Romerske Skribente, at det nemlig ei kunde besejles, ei heller var det nogen mueligt at komme derover, saa fuldt var det af Siv eller Strand-Græs, og saa stor Vind. Stille var der; hvorover det Hav var alle ubekiendt (b). 2^{det}) sætter han i Vester-Havet, Den *Meuania*; efter den de Orkadiske Øer, 34 i Tallet, men ei alle beboede; endelig yderst i dette Hav, Den *Thule*, eller *Thyle*; og tilsidst, i samme uendelig store Hav, men paa dets nordre Kant, den store *De Scanzia*. Men førend han kommer til den, melder han 3^{die}) noget, om Den *Britannia*, sigende,

(a) See de rebus Geticis Cap. 3.

(b) See den 1ste Bog, hvor han kalder dette Hav, Oceanus intransmeabilis, fines, resistente ulva, & ventorum spiramine quiescente, impermeabiles.

de, at den laae i en stor Havbugt, mellem Spanien, Gallien og Germanien, hvilken store De skiont ingen havde i gamle Dage, som Livius berattede, omkringsfaret, men var ubekjendt for de Romere, indtil J. Cæsaris Tider, man dog nu bedre havde lært at kiende, og at den, efter de Græske og Romerske Skribentes Beretninger, var trekantet, af Stikkelse som en Kogle, liggende mellem Norden og Vesten saaledes, at dens ene Hjørne, som var det store, vendte mod Rhinens Udsøb; men siden blev den smalere, trakke sig paa skraaen tilbage, og løb ud i 2de andre Hukker, strækkende sig paa begge Kanter langt ud, langs Gallien og Germanien. Hvor Dens Bredde var størst, var den 2310 Stadier over, men dens Længde sagdes ei at være mere end 7132 Stadier; den var omringet af et tungt Hav, som man ei uden Besværslighed kunde roe igiennem, og som ei heller reiste sig i Bølger, ved det Landene laae langt herfra, og altsaa intet var, som kunde sætte Havet i Bevægelse. Men som *Strabo* berattede, gav Den megen Taage fra sig, som foraarsagedes af Havets idelige Oversvømmelser. Endelig slutter han 4de) sin Beskrivelse over Britannien med at berette, at paa dens yderste Kant laae Den *Memma*, om hvilken *Cornelius* (*Tacitus*) berattede, at den var riig paa mange Metaller, vel bevoren med Græs og Urter, og igiennemstrømmet af Floder, hvori Edelsstene og Perler bleve fundne.

S. 4.

Sammenligner man dette med ældre Skribentes Beretninger, sees tydelig, at *Jornandes*, som tilforn er erindret, har deri overalt fulgt dem. At han især nævner Den *Meuania*, nu værende *Man*, skeer uden al Tvil af den Marsag, at denne De, under anførte Navn, frem for andre af dens liige, forekommer hos *Julius Orator*, hos *Ætibus* og *Orosius* (a), i Anledning deraf, at ved nævnte Skribenters Tider, var den især bleven navnkundig, af de

Stoters

(a) Paa *Orosius* beraaber *Jornandes* sig strax i Begyndelsen, Cap. 1. *Orosius* har for en stor Deel taget sit af *Hieronymo*. See *Scaligeri Animadvers. ad Eusebii Chron.* pag. 238.

Skoters Boepæl og Herredømme der paa Den, hvorom Orosius taler (a); ligesom denne De er i senere Tider bleven berømt deraf, at den var en Samlings-Plads og et Opholds-Sted for de mægtige Nordiske Søerøvere, som der oprettede et lidet Kongerige, hvis Konge gemeenslig erkjendte de gamle Norske Konger for deres Over-Herrer. At Jornandes regner de Orkadiske Der for 34 eller 33 i Tallet, det har han ogsaa af Orosius (b); at han sætter dem tillige med Den Thyle i Vester-Havet, deri følger han atter de Gamles Fodspor; at han beskriver Den Britannien, som en Trekant, deri har han Strabo, Mela, J. Cæsar til Forgængere; det han anfører om denne Des Strækning, langs Gallien og Germanien, har han taget næsten Ord for Ord af Mela (c), og paa samme Maade, hvad han beretter, angaaende Havet ved Britanien, af Corn. Tacitus (d). Hvorimod det, som han af nysevnede Skribent anfører om Den Memma, nu ei mere findes hos ham. Uvist er det ogsaa, hvilken af de Britanniske Der derved skal være meent; dog rimeligst, at det maa være Den Mona, deels fordi Jornandes siger, at Den Memma laae ved de yderste Kanter af Britannien, hvor Mona ligger, deels af den Marsag, at efter den gamle Britiske Skribents *Givaldi* Beretning er benævnte Mona fordum bleven kaldet *Mam Cymry*, eller *Kambriens Moder* (e), imellem hvilke Ord, Mam og Memma, Overeensstemmelsen læt er at indsee.

§. 5.

Efter anførte Forberedelse, kommer Jornandes til sit rette Niemærke, til Den Scanzia, hvorom hans Ord ere disse. "Som Claud. Ptolemæus skriver, ligger i den nordre Deel af det store Ber-

---

(a) See foregaaende Afhandling, i Videnskabernes Selskabs Skrifter, 10 Tom. pag. 225.

§. 17.

(b) See nysevnede Sted. Orosius har uden Tvil regnet de Orkadiske og Hetlandiske Der sammen, og deraf faaet Tallet saa stort.

(c) See de Situ Orbis, Lib. 3. cap. 6.

(d) See hans Vita Agricola.

(e) See Cambdeni Anglia. pag. 886.

"Verdens Hav, en stor De, ved Navn Scanzia, som ligner et
 "Ceder-Blad (a), der strækker sine Sider vidt ud, men trækker dem
 "siden sammen igjen (b), hvis Strandbredde idelig overskømmes
 "af Havet. Denne De ligger liige foran for Beirel-Floden, som
 "kommer fra de Sarmatiske Bierge, og giennem trende Abnini-
 "ger løber ud i det store Nord-Hav, liige for eller ei langt fra (c)
 "Scanzia, skillede Skythien og Germanien fra hinanden. Den
 "har altsaa imod Østen en overmaade stor Søe, midt inde i
 "Jordens Skød, af hvilken, som af en Bug, den Flod Vagi velter
 "sig ud i det store Hav. Thi mod Vesten omringes den (Scanzia)
 "af det uendelig store Hav; mod Norden indsluttes den ogsaa af
 "samme store Hav, som ingen kan beseile, hvorfra et Sund ud-
 "strækker sig, som en Arm, og gjør det Germaniske Hav. Her
 "ere Folk, som leve allene af Kiød: der ere ogsaa mange smaa
 "Øer, til hvilke dersom Ulvene komme hen, over det ved Kulden
 "sammenfrosne Hav, siges de at blive blinde. Men endskjønt,
 "paa Den Scanzia, boe mange og adskillige Nationer, saa nævner
 "dog Ptolemæus der syv Folk. For den store Kuldes Skyld, fin-
 "des der ingen Bier. I dens nordlige Deel har det Folk Adogit
 "sit Tilhold, som siges at have, midt om Sommeren, 40 Dage og
 "40 Nætter, bestandig lyst, men om Vinteren, i liige saa lang
 "Tiid, bestandig mørkt. Og det af den Marsag, at i de lange Dage
 "siges Solen, som hos os kommer op nedefra, hos dem at gaae
 "omkring langs Kanten af Jorden (d), eller Jordens Axel.
 "Der ere ogsaa andre Folk, de Skretosenner (e), som kiere sig ei
 "efter Korn, men leve af vilde Dyrs og Fugles Kiød: thi Dyre-
 "ne

(a) I Stedet for Cedri, læser *Garetius*, *Citri*; See variantes Lectiones, ad Jorrandem, ex Codice Ambrosiano, in Muratorii Script. Rerum Italicarum. Tom. I.

(b) Her lægges til i bemeldte Codex Ambrosianus: og som Pomponius Mela beretter at ligge i den Rodaniske Havbugt.

(c) I Texten staaer: in conspectu Scanzia.

(d) Dette har Jorrandes ogsaa for en Deel taget af Tacitus. See Vita Agricola, cap. 12.

(e) Hos en Deel læses her, for Skretosenna, *Refenna*, hos andre: tres Crefenna.

"ne (a) ere der saa frugtbare, at de baade kunne forege deres Af-
 "kom, og skaffe de Folk Føde i Overflodighed. Men der opholder
 "sig ogsaa et andet Slags Folk, de Suetthans (b), der bruge up-
 "perlige Heste, ligesom de Thuringer. Disse ere og de, som over-
 "sende, til de Romeres Brug, ved indbyrdes Handel, Sabel-
 "Skind, igiennem utallige andre Folkes Lande, og ere de meget
 "navnkundige, af deres smukke Skind Varer. Skiont disse (der-
 "for) leve som fattige Folk, saa klæde de sig dog, med de rigeste.
 "Derefter følger en stor Skare af adskillige Folk, de Theusthes,
 "de Vagoth, Bergio, Gallin, Liothida, som alle beboe et jævnt
 "og frugtbart Land, og derover uroliges der af andre Nationers
 "Indfald. Efter dem ere de Athelnil (c), de Finnathæ, de Fer-
 "vir, de Gautigoth, et hurtigt og meget stridbart Folk. Derpaa
 "komme de Evagoræ blandede med de Othinger (d), hvilke alle,
 "paa Vesterens Viis, boe i udhulede eller i udhugne (e) Klipper,
 "ligesom i Kasteller. Længer hen, mod Vesten (f) fra disse, ere
 "de Ostrogother, de Raumariker (g), de Ragnaricier, de me-
 "get stille og spagfærdige Finner (h), der ere spagfærdigere end
 "alle de, som boe paa Scanzia; desuden, som ere hine liige, de Vi-
 "noviloth, de Svethidi, de Kogener (i), hvilke blandt dette
 "Folk ere høiere end andre, endskiont de Danske, som ere komne af
 "deres Stamme, have uddrevet de Heruler af deres Boepæle, hvilke
 "blandt

(a) Her staaer: paludibus, men uden al Tvil bør det være: pecundibus.

(b) Codex Ambrosianus har: Subveans, qvæ velut Thiringi &c.

(c) Her læses sammesteds: Helmil, Finna thre.

(d) Bemeldte Codex har: Mixti Evagra Tingis.

(e) I de trykte Exemplarer, staaer: excisis rupibus; men som Grozius vidner, in præf. ad Histor. Gothorum &c. excisis, i Manuskripterne. Begge Deele kunne være rigtige: thi man finder Huler, der saa vel af Naturen, som ved Vandet, ere udtærede eller udhulede, som ved Menneſſe-Haand udhugne.

(f) Skribenten bruger Ordet: Exteriores, der bemærker, de mod Vesten boende, som siden skal viiſes.

(g) Det er mærkvoerdigt, at Navnet Raumariker findes her ſrevet med au, efter den Norske Udtale, ei med oi, efter den Islandſke.

(h) In Codice Ambrosiano staaer: Sunt & his exteriores Hostrogothæ, Raumaricia, Ragnaricii, Finnu.

(i) In Cod. Ambros. for Cogeni, staaer: Cogniti.

"blandt alle Folk paa Scanzia tilegne sig et besynderligt Navn, for deres store Legems Høide. Dog ere af samme Skikkelse eller Beliggenhed med dem, (a) de Brannier, de Aganzier, (b) de Unixer, de Ethekruger, de Krochiranner, over hvilke, vel ikke for uendelige Tider, men dog for mange Aar, regierede en Konge, Rodulf, som foragtede sit eget Rige, og tog sin Tilflugt til de Gothers Konge Theodorik, hos hvilken han fandt, hvad han attraaede. Disse Folk ere, af Legeme og Mod, større end de Romere, og grumme i Krig (c)."

§. 6.

Saadan er Jornandis Beskrivelse over Norden, eller Den Scanzia. Enhver seer lettelig, hvor forvirret og indviklet den er, hvor fuld af fremmede og ubekjendte Navne, og hvor forvrendte mange af disse Navne ere, formodentlig ved Læse- og Skrive-Feil. At ville finde Røde og Rigtighed i alt dette, at give nogen antagelig Forklaring, over disse Navnes Bemærkelse, eller henseende enhver Ting, ethvert Navn til sit rette Sted, seer derfor saa vanskeligt ud, at man næsten maa mistvile, om et lykkeligt Udfald. Dog ville vi vove et Forsøg, om vi heri kunne være meere lykkelige, end en Deel andre have været, og dertil anvende de mest tjenlige Midler, som ere, at oplyse Skribenten, af hans egne Ord og Fortællinger, undersøge Kilderne til bemeldte hans Fortællinger, nøie følge Turen og Gangen i hans Beskrivelser, over Landenes Beliggenhed og over deres Indbyggere, og deraf slutte, hvorhen enhver Ting rimeligst bør henføres. Vi mærke til den Ende is, at hvad Jornandes anfører, om Øerne i Vester-Havet, især om den De Britannien, det altsammen har han, som tilforn er erindret, deels taget af de ældste, deels af de senere Græske og Romerske Skribente, af de ældste, hvad han melder om den Bugt, i hvilken Britannien

(a) Ordet, positura, bemærker begge Deele.

(b) In Cod. Ambros. staaer: Auganzia.

(c) In Cod. Ambr. staaer, for Romanis, Germanis, som er en betydelig Forandring i Læse-Maaaden, og kunde tiene til at vise, at de Gother have været større af Væxt, og mandigere, end de Tydske.

Iaae, hvilket kommer overeens, med *Festi Avieni* store Atlantiske eller Vestrymniske Bugt (a), samt med *Pythææ* store Hav-Bugt, uden for *Herculis Støtter* (b). Af samme ældste Skribente har han ligeledes taget, hvad han anfører, om Havets Brekassenhed, omkring bemeldte *De*, og norden om den, samt hvad han beretter, om de idelige Oversvømmelser af Havet, paa de Kanter: men af de seener Skribente fornemmelig, har han sine Beretninger om *Britanniens* Skikkelse og Beliggenhed (c). 2det mærkes, at *Jornandes*, i at opregne *Perne*, i *Vester- og Nord-Havet*, gaaer sønden og vesten fra, mod Norden og Østen, fra *Meuania*, til *Orca-des*, fra disse, til *Thyle*, fra denne, til *Scanzia*, og at han sætter *Thyle* yderst i det uendelig store Havs vestre Kant, men *Scanzia*, i den nordre Deel af bemeldte store Hav. Dette skal, for det første, tiene til Beviisning, i at bestemme Beliggenheden af sidst nævnte *De*, hvorom det her egentlig gælder. *Jornandes* har fulgt de gamle, det have vi nylig seet; de gamle have, ved *Thule* forstaaet *Norge*, eller de vestlige og nordlige Kanter af *Norge*, det er i en Deel andre Afhandlinger tilforn viist (d). Da *Jornandes* nu sætter *Scanzia* norden og østen for *Thyle*, og beskriver den, som en meget stor *De*, af en meget lang Strækning, liggende mellem *Syd-Vest* og *Nord-Øst* omtrent, saaledes som de gamle have forestillet sig Strækningen af de Europæiske Lande: saa sees deraf strax, hvorvidt *Jornandis* *Scanzia* maa, efter hans Begreb, have udstrakt sig mod Norden og Østen, nemlig vidt ud over vor Nordens eller vor Nordiske Halv-*Des* nu værende Grændser.

S. 7.

(a) See foregaaende Afhandling, om Kundskaben om Norden, efter *Ptolemæi* Tider, S. 22. 23.

(b) See nys anførte Sted. S. 24.

(c) Til hans Beskrivelse der over, nærmer sig meget *Taciti* især, som in *vita Agricola* siger:
 "At efter *Livii* Beretning blandt de gamle, og *Fabii Rustici* blandt de nyere, var *Britannien* dannet, som et aflangt Sæd, eller som en breed Øre, hvilken var dens Skikkelse paa denne Side af *Caledonien*, men som *Anglet* havde tillagt den heele *De*."

(d) Disse Afhandlinger staae i *Selskabets* Skrifters 9de Deel.

S. 7.

Jornandes har da udstrakt sin Scanzia langt viider, end nogen for ham nogen De mod Norden; og han maa derunder have indbefattet alle de Der og Lande, som de gamle sætte ved Nord- og Tis-Havet, saavel de virkelige der værende Der, som vor store Nordiske Halv-De, tillige med en stor Strækning af det der norden og østen for liggende faste Land. Dette kan sluttet ogsaa af følgende: Jornandes har læst de gamle, en Mela, en Strabo, en Tacitus, med flere; det sees tydelig af foranførte: men han nævner ei Melæ Codanonia; ei Taciti Hellusios, og Oxiones; ei Plinii og Strabonis Nerigon, Baltia, Epigia, Elixæa, Raunonia, Mentonomon, hvorved de have forstaaet, deels Derne og Halv-Derne, i Nord- og Øster-Søen, deels Landene der østen for; han nævner ei engang Skandinavia, ei Ptolemæi *Scandia Minores*. Jornandes maa da under Ptolemæi *Scandia Maxima*, eller under sin Scanzia, have indbefattet alle benævnte Der og Lande; han har anseet de gamles Efterretninger for at være i mange Ting urigtige; og dem har han derfor, ved sine egne Tillæg, Forklaringer og Forbedringer, villet rette og forege, ventelig efter de Underretninger, han ved sine Landsmænd havde faaet om de Nordiske Lande, og efter det Begreb, han i Følge bemeldte Underretninger med andet meere, gjorde sig derom. Dette sees tydelig, af vor Forfatters Omgang med Ptolemæus, som var hans Liv-Skribent, som han ogsaa fornemmelig beraaber sig paa, i sin Beskrivelse over Scanzia, men som hos Jornandes er sig selv saa ulig, at man skulde tænke, han maa have havt en anden Ptolemæum for sig, end den vi nu have. Han retter Ptolemæum deri (a), at denne nævner kun 7 Slags Folk paa Scanzia; da der dog vare mangfoldige og adskillige Slags Nationer. Af de Folke-Navne, som Ptolemæus sætter paa Den Scanzia, har han udeløst de fleste, saa mange, kan jeg troe, som vare ham eller i hans Tid ubekjendte, eller blot Græske, og allene beholdt Gutternes, Gaunternes eller de Gothers og de Danstes Navne, som

(a) See de rebus Geticis, Cap. 3.

da bekiendte. Han tillægger Ptolemæo den Beretning om Den Scanzia, at den lignede et Ceder-Blad, at den havde en meget stor Strækning, at Havet oversvømmede dens Strandbredde, hvilken nu ingensteds hos Ptolemæum forekommer. Tvertimod indskrænker Ptolemæus sin Scandia Maxima heele Længde, inden 3 til 4, og dens heele Bredde inden 2de Grader; han melder ingensteds, at den lignede et Ceder-Blad; ingensteds, at den laae in Oceani arctoo falø; ingensteds, at Beirel-Strømmen havde sit Udspring, fra de Sarmatiske Bierge, eller at den igiennem tre Nabninger løb ud i det Nordlige Hav, eller at den skillede Germanien og Skythlen for hinanden, men vel, at den var Grændse, mellem Germanien og Sarmatien.

§. 8.

Alt dette viser da tydelig, at Jornandes vel har betient sig, saavel af andre gamle Skribentes Beretninger om vor Norden, som især af Ptolemæi, men at han tillige, paa mange Steder har støbt dem om, i en anden Form, efter hans eget Hoved, og gjort sig et Begreb, eller dannet sig et System om Scanzia, eller om de Nordiske Lande, efter de Beretninger, han selv havde indhentet derom, saaledes som han syntes det best at passe sig, saavel med de Gamles Fortællelser, som med de Underretninger, hans Landsmænd eller andre vidste derom at give. Han fandt hos de Gamle, Norden at beskrives, som bestaaende af mange større og mindre Der: de nyeste Efterretninger derfra derimod at melde kun om en betydelig stor De; han saae vel, at de Gamle talte om adskillige Slags Folk, hvoraf disse Der vare beboede: men han mærkede, at de fleste Navne, som af Græske og Romerske Skribente, gives bemeldte Folk, vare fremmede, og for de Nordiske Landes Indbyggere selv ubekiendte; og han hørte nu ganske andre Navne at gives de Folk og Steder, end man fandt hos bemeldte Skribente. Hertil kom, at Jornandes ved at sammenligne sin Ptolemæi Beretning om Scandia, med andre gamle Skribentes Beretninger om de Nordiske Lande, blev vaer, at de Doner eller Oxioner, de Gillevio-

ner og Levoner, de Fanestier eller Phiresier, de Panoter, og flere saadanne Karle, som af Mela, Plinio og Tacito sættes omkring paa Verne i Nord-Havet, langs Kysterne af Sarmatien og Skythien, bleve af Ptolomæo satte allesammen ind paa hans Scandia (a). Hvad maatte og kunde da Jornandes, i disse Omstændigheder, naturligtvis falde paa at giøre? det samme, som andre Jord-Beskrivere, baade for og efter ham have gjort, rette, udelukke, sætte andet eller beder i Stedet. Bemeldte og flere Navne, ubekjendte for de Nordiske Landes Indbyggere, anfaae han for opdigtete i de Græske Skribentes egne Hierner, som de ogsaa virkelig ere; dem udelukke han derfor, satte andre, som syntes ham rettere, eller beder at kunne passe sig, i deres Sted, og beholdt kun visse, som *Danci* eller *Danske*, *Gutæ* eller *Gother*, hvilke befandtes at være rigtige. Alle bemeldte Der, som de Gamle satte i Nord-Havet, meente han sig, af anførte Aarsager, have Føie til at ansee for intet andet, end Odder, Strækninger eller Støkker af en eeneste stor De eller Halv-De; denne troede han sig, med Rette at kunne kalde Scanzia, ei allene i Anledning af Ptolomæi Scandia, men ogsaa fordi han fornåm, at bemeldte Danske og Guter virkelig i Norden beboede et Land, kaldet Skaney; og da omtalte Der, som Jornandes gjorde til Deele af sin Scanzia, vare af de Gamle satte langs Kysterne, ei allene af Sarmatien, men ogsaa af Skythien, i en Strækning langt henne mod Østen, saa maatte han nødvendig ogsaa udstrække sin Scanzia did hen, langt uden for eller over vor Nordens eller vor Nordiske Halv-Des virkelige Grændser.

§. 9.

Jornandes har da udstrakt sin Scanzia, langt henne mod Østen; det sees af alle foranførte Omstændigheder: men hvor langt, er vanskeligt at bestemme. Bestemmes maa det dog, saa vidt see kan, det er uforbigiængelig fornødent, dersom man skal kunne give nogen rigtig eller antagelig Forklaring, over de Navne
og

(a) See herom videre i Afhandlingen, i Selskabets Skrifters 9de Deel, Cap. 5.

og de Følk, som han sætter paa bemeldte Scanzia. Vi maa da vove et Forsøg derpaa. Jornandes beretter, "at hans Scanzia havde mod Østen, en overmaade stor Søe, midt inde i Jordens Skind, af hvilken, som af en Bug, den Flod Vagi udbæltede sig i det store Hav." Scanziaens østre Ende eller Kant, strakte sig da til eller henimod bemeldte Søe eller Flod. Men hvad er dette for en Søe, maa med Føie spørges? hvor skal man finde den Flod Vagi? Her maa atter undersøges, hvorfra Jornandes kan have hentet denne Beretning. Uden Tvil maa han have taget den, deels af de gamle Skribente, deels af Beretninger fra vor Norden. For at indsee dette, maa her lægges Mærke til det Begreb, som de Gamle have gjort sig, deels om Landene mellem det Sorte Hav og Tishavet, deels om det Kaspiiske Hav. Sidstnævnte Hav meente man at være en Arm af Tishavet, eller ved trange Sunde og smale Abninger, at hænge sammen dermed (a); ja man troede end ogsaa, at det Macotiske Ricer, eller det nu saa kaldte Azovske Hav, følgelig tillige det Sorte Hav, havde giennem det Kaspiiske sit Udløb i Tishavet (b). "De Skyther, siger *Dionysius Periegetes* (c), "beboe Søe-Rysterne af det Kroniske Hav (Tishavet), hos Mundingen til det Kaspiiske Hav." "Fra det store Nord-Hav (saa beretter *Orosius*, en Skribent, paa hvilken Jornandes ofte beræber sig) "strækker det Kaspiiske Hav sig ind mod Sonden, igiennem trange Abninger, men udvider sig siden, og endes ved Foden af de Kaukasiske Bierge (d). " "Fra det Skytiske Hav (disse ere *Mela* Ord) "løber det Kaspiiske ind i Landet, giennem et trangt og langt Sund, ligesom en Flod, men deeler sig siden i 3 Bugter (e)." Jornandes selv, seer man, at have forestillet sig det Kaspiiske Hav paa samme Maade: "Paa Asiens yderste Grænd-

(a) See Afhandlingen om Plinii Beretninger, i Selskabets Skrifter, Tom. 9. Cap. 3. pag. 220.

(b) See *Arriani* Periplus Maris Erythræi in Tom. I. Geogr. Min. per Hudson, pag. 37.

(c) See hans *Periegesis*, v. 728.

(d) See hans *Histor. Lib. I. Cap. 2.*

(e) See de *Situ Orbis*, Lib. 3. Cap. 5. og Lib. I. Cap. 2 & 9.

" Grændser, siger han (a), begynder det Kaspiske Hav, med et " smalt Sund, men bliver siden meget bredt og rundt, strækkende " sig hen til de Hunner, de Albaner, de Serer." Hvormed stemmer overeens den saa kaldte *Cosmas Indopleustes*, en Skribent, der har levet ved eller noget for Jornandis Tider, ved Aar 535 omtrent (b), og aftegnet os det Kaspiske Hav, som en stor aaben Bugt (c).

§. IO.

Men ikke nok dermed, at de Gamle hængte det Kaspiske Hav sammen med Tishavet, de satte det ogsaa nysnævnte Hav langt nærmere, end det er i sig selv, af Marsag, at de forestillede sig Landene mellem det Sorte Hav og Nord-Havet, samt mellem Tishavet og det Kaspiske Hav, at være langt smalere, end man siden har befundet dem at være. Følgende kan være tilstrækkeligt, til fuldkommen at overbevise os derom. *Plutarchus* sætter Abningen til det Mæotiske Ricer (uden Tvil hvor Tanais løber i den) lige for og i lige Linie, med Mundingen til det Kaspiske Hav (d); men *Ptolemæus* den nordste Kant af benævnte Ricer eller Hav, under een Høide, eller samme Parassel med de sydlige Ryster af den nu saa kaldte Øster-Søe. De Riphæiske Bierge i Sarmatien, liggende mellem bemeldte Mæotiske Ricer og det Sarmatiske Hav, sætter *Ptolemæus* under den 57 Grad, det er efter hans Regning, under eens Høide omtrent med de nordlige Ryster af Germanien, og med de sydlige Kanter af hans Scandia Maxima (e). Men nord for bemeldte Riphæiske Bierge, paa Strandkanten, som vendte
mod

(a) See Cap. 5. hvor Sammenhængen viiser, at det, som følger efter de Ord: post mare Caspium &c. maa høre til dette Havs Beskrivelse, saa der bør læses, quod for quæ, og tenui for tenuis.

(b) See Bern. Montfaucons præfat. ad Cosmæ Topographiam Christian. Cap. I. pag. II. in Tom. 2. Collect. Nov. Pat. Græc.

(c) See den til hans Topograph. Christiana fæiede Tegning, loc. cit. pag. 188 og 189.

(d) See in de facie in Orbe Lunæ.

(e) See hans Geographiæ Lib. 2. Cap. II. og Lib. 3. Cap. 5.

mod det store Hav, sætter Mela (a), Plinius (b) og Stephanus Byzantinus, som har taget dette af Damaste (c), de Hyperboreer, som havde i sex Maaneder lutter Dag, men ligesaa lang Tiid idel Nat (d); hvormed Marcianus Capella istemmer, ved at føie de Riphæiske Bierge sammen med det Landskab, hvor idel Mørke og Taage regierede (e); ei at tale om foranførte Cosmas Indopleustes, som beretter: at det første Klima satte man paa den De Meroe, det andet ved Syene, det tredie i Alexandria, det fjerde paa Den Rhodus, det femte i Helleponten, det siette midt i det Sorte Hav, det syvende hos Floden Borysthenes, samt det Mæotiske Riar, og at derefter var det Store Hav ei langt derfra (f). Ligesom Dionysius Periegetes vidner (g), at de Floders Borysthenis, Aldesti og Pantikapæ Kilder vare nær ved Tishavet; og Aristoteles, at man, fra det Biergs Parnassus eller Paropamisus Top i Asien, kunde see hen til Nord-Havet (h).

S. II.

Heraf sees tydelig, hvor høit op mod Nord man paa den eene Side har fløttet det Sorte Hav, det Mæotiske Riar, det Kaspiiske Hav, med tilgrændsende Lande, og hvor meget man paa den anden maa have taget fra det faste Land, paa den nordre Kant, for at omdanne det til Her; da man deri har gaaet saa vidt, at de nordligste Kanter af det faste Land, henne ved Indlobet til det Kaspiiske Hav, har man sat i en Strækning og under een Parallel med, eller kun lidt nordligere, end de nordlige Kyster af Germanien. Resten af det heele faste Land har da, efter de Gamles Tanker derom, bestaaet

(a) See de Situ Orbis, Lib. 1. cap. 19. ved Slutningen.

(b) See hans Histor. Natur., Lib. 4. pag. 47.

(c) See de Urbibus, pag. 680. edit. Amster. 1678. fol.

(d) See Mela de Situ Orbis, Lib. 3. Cap. 5.

(e) See hos ham, Lib. 6.

(f) Deinde Oceanus adest: heder det, i foranførte hans Topographia Christ. pag. 265. a. loc. cit.

(g) See hans Periegesis, v. 315.

(h) See hans Meteorolog. Cap. 13. og det 6te Capitel i Afhandlingen i Selskabets Skrivers 9de Deel, S. 6. pag. 327.

bestaaet af lutter Der, saadanne, som man ogsaa virkelig finder at de Gamle, paa bemeldte Kanter sætter og omtaler, saasom de mange Der uden Navne, hvilke Plinius beretter at have ligget oven eller norden om Skythien (a); de øde Der paa den Kant, henne mod det Røspiske Hav, som Mela (b) vidner at man kaldte de Skythiske; de Hyperboreers De, som hos Diodorum Siculum omtales (c); den De Elixoea og Den Carambyce, der meldes om, af Hecatæo Abderita, hos Stephanum Byzantinum (d); ei at tale om de Fanesiens, de Hippopoders, de Doners, de Hillevioners og andre saadanne Der, som af de Gamle sættes langs Kysterne af Skythien og Sarmatien. Til videre Oplysning om hvilket, vi endnu her maa anmærke dette: at Adam af Bremen gjør Kurland, Estland, Semland, og flere paa de Kanter nu faste Lande, til lutter store Der (e), uden al Tvil, enten paa Grund af foranførte eller andre, hos de gamle Skribente forekommende Beretninger, eller efter Sagn, og visse fra de gamle Tider derom gængse Fortællinger, da disse overalt lave og fladliggende Landes Bestaafenhed har formodentlig været langt anderledes, end den nu er, da Havet nemlig, paa adskillige Steder, kan have strakt sig langt længer ind i Landene, og disse været igiennemskaarne paa adskillige Steder, af flere Floder, Bæde, Søer og Moradse, som enten have dannet disse Steder, for en stor Deel, til Der, eller givet dem Ansæelse deraf. Vist nok er det, at vore gamle Skribente tale om Forfædrenes Reiser, til Holmgaard, til Gardarike, eller der igiennem til Grækerland, til Rykslagard eller Constantinopel, som skede til Søes eller til Skibs; og at bemeldte Adam af Bremen ligeledes taler om dem, som fra Sverrig reiste til

(a) See Hist. Natur. Lib. 4. pag. 474. og bemeldte 9de Deel, Kap. 3. §. 2. pag. 215.

(b) See de Situ Orbis, Lib. 3. Cap. 6.

(c) See hans Biblioth. pag. 130. edit. Rhodmanni, og Afhandlingen i bemeldte Skrivters 9de Deel, Kap. 1. §. 32. pag. 189.

(d) In de Urbibus, pag. 259. edit. Amstel. 1678. fol.

(e) See de Situ Daniæ, pag. 12. 13. edit. Elzev.

til Elbs lige til Grækerland (a), ved hvilket sidstnævnte Land her ei kan være forstaaet Rusland, da han kort forud nævner Ruzzia.

§. 12.

Men dette er noget, som man her kun løselig kan røre ved, uden at indlade sig videre derudi. Nok er det, dette sees tydelig, at de Gamle, om vor Norden, og om de nordlige Kanter af nu værende Rusland, har gjort sig et Begreb, som langt fra ei kommer overeens med bemeldte Landes nu værende Bestaaffenhed, men som nødvendig maa viides, udstuderes og ret bestemmes, hvis man ret vil forstaae og forklare dem. At ville tilveiebringe det sidste, uden at have tilveiebragt det første, er at samle i Mørket, at gribe Skyggen for Legemet. Jornandes har, om bemeldte Lande, i visse Maader, gjort sig samme Begreb, som de Gamle: men han maa have erfaret, det maa Folk fra de Kanter have berettet ham, at der var ingen de Hyperboreers De at finde, ingen Elbroea, ingen Carambyce, ingen Norden om Skythien, ingen henne mod det Rødfiske Hav beliggende Øer, som Plinius og Mela omtale (b). Her har da Jornandes anseet sig for berettiget, til at gjøre det samme, som han havde gjort med Øerne, Norden om Germanien og Sarmatien (c); ogsaa nævnte Øer, som de Gamle satte Norden om Skythien, alle liige indtil det formænte Indløb til det Rødfiske Hav, har han anseet for Deele, eller for Næsse og Odder af den store Scanzia; og naar saa var, hvad kunde han da andet gjøre, end at udstrække de østlige Kanter af bemeldte Scanzia til henimod Mundingen til det Rødfiske Hav? hos eller strax vesten for hvilken, de Gamle synes at have sat Grændserne, paa den Kant, mellem Europa og Asien (d).

§. 13.

(a) See de Situ Daniæ, cap. 222. i Lindenbrogii Scriptor. Rerum Septentrionalium. pag. 58.

(b) See Plinii Hist. Natur. Lib. 4. pag. 327. og Mela, de Situ Orbis, Lib. 3. cap. 6.

(c) See foregaaende §. 8.

(d) See Plinii Beretning, men endnu tydeliger Mela, de Situ Orbis, Lib. 3. in Capite de Scythia.

§. 13.

Alt dette bliver saa meget visser, som det endnu af andre Om-
 stændigheder stadfæstes. Jornandes sætter, paa de nordlige og øst-
 lige Kanter, af sin Scanzia de Adogit eller Adegit, et besynder-
 ligt Folke-Navn, men som dog findes igien, i de Gamles *Attagora*
 eller *Adagottæ* og *Attacottæ*. Disse beretter Plinius (a) at have boet i
 de yderste Kanter mod Norden, hvor de havde et halvt Aar bestan-
 dig Dag, og et andet halvt Aar bestandig Nat, efter nogles Be-
 retning i Europa, men efter andres, paa den foreste Strandkant
 af Asien (mod Westen) paa det først ommeldte Sted, nemlig i Eu-
 ropa, under Navn af Hyperboreer, men i Asien, under Navn af
Attacora, der i Skikke, Levemaade og Beliggenhed, komme over-
 eens med hine Hyperboreer. Ved at sætte de Adogit eller de
 Gamles *Adagottæ*, paa Den Scanzia, viser da Jornandes tydelig,
 hvor vidt han har udstrakt den mod Osten, nemlig lige til Asiens
 Grændser; ved at udelukke de Hyperboreers Navn af Scanzia, vi-
 ser han, at til den har han henregnet de Gamles insula Hyperbo-
 reorum, som tilforn er erindret; ved Beretningen om Dens Scan-
 zia Strandbredde, at Havet løb ind paa dem, eller at de af Ha-
 vet bleve oversvømmede, kan han vel have meent Ebbe og Flod,
 men retter har han sigtet til Melæ Beretning (b) om de norden for
 Sarmatien beliggende Steder, "at ved Havets skivtesviis skeede
 "Tilløb og Aflob, saae de Steder undertiden ud, som Øer, under-
 "tiden igien, som fast Land." Hans Scanzia har da, foruden an-
 det meere, ogsaa indbefattet bemeldte Steder. Og lad være Pto-
 lemæi Scandia, som Jornandes har lagt til Grund, for Beskrivel-
 sen over sin Scanzia, har saa liden Strækning, at deraf nogen Tvil
 synes at kunne reise sig, imod den store Strækning, som vi her
 overalt have givet Jornandis Scanzia; saa falder dog denne Tvil
 læt bort, naar man seer, at den gamle *Agathemerus* (c) og andre,

E 3

som

(a) See Histor. Natur. Lib. 4. cap. 26. pag. 472. Tom. 1. edit. Hard. 4.

(b) De Situ Orbis, Lib. 3, cap. 6.

(c) See Geographi Græci Minores, per Hudson, Tom. 2. pag. 40.

som have fulgt Ptolemæum, have gjort Scandia Maxima til en meget stor De, som strakte sig meget langt ud over de nordlige Kanter af Germanien. Efter hvad tilforn er anført, har Jornandes havt meere end een Anledning til at gjøre det samme. Og bliver da Slutningen af alt dette denne: at Jornandis Scanzia har mod Vesten grændset til Vester-Havet og Thule; mod Norden, til Nord- og Iis-Havet; mod Sønden, til Germanien og Sarmatien; men mod Østen, til Mundingen af det Kaspiiske Hav; en Munding, som mueligt aldrig har været til, vist nok, ikke i Jornandis Tider, naar derved skal være meent et Sund, eller en ganske fri og aaben Giennemfart, men som de Gamle maa have dannet sig deraf, at de Floder Volga og Rama, paa den eene, den Flod Petsjora med fleere, paa den anden Side, enten i de ældste Tider have virkelig hængt sammen med hinanden, og aabnet en Giennemfart fra Iis-havet, til det Kaspiiske Hav, eller de Gamle, af en og anden os nu ubekendt Anledning, have forestillet sig det saa at være. Alt forbenaarvante Floder have engang virkelig hængt sammen, og aabnet bemeldte Giennemfart, og at de Gamle have havt Anledning, til at forestille sig den, det viiser tydelig de Egenes Bestaaffenhed, igiennem hvilke de Floder løbe, og hvor de have deres Udspring. Man kan endnu med Baade og Fartøier fra Rama, som løber i Volga, komme over til Petsjora (a), følgelig fra det Kaspiiske Hav, til Iishavet; man kan ogsaa, fra bemeldte Rama, komme over i Dvina-Floden; paa begge Steder, har man kun en smal Land-Tunge, som nu maa passeres, men ventelig ikke, i de ældste Tider; og igiennem denne Bei, eller paa bemeldte Floder, er i fordum Dage dreven en stærk Handel, ei allene af de gamle Bulgarer, med de hos Iishavet boende Folk, men ogsaa mellem Asien og det gamle Biarmien (b). Vist nok har vor Jords Overflade, paa mangfoldige, om ei paa de fleste Steder, været langt anderledes, end den

nu

(a) See K. Rytichows Dagbog over hans Reise i Rusland, 1769. 70. 71. pag. 296. og det tilføiede Kort, pag. 300.

(b) See Rytichow paa anførte Sted, pag. 295, og 303. Strahlenbergs Nord und Ostliche Europa und Asien, Einleitung, pag. 95. og 103.

nu er, og vist nok tillige gjør man de Gamle ofte Uret, ved at ansee deres Beretninger derom, for Digt eller Fabler, fordi de ei passe til de Ting nu værende Omstændigheder. Det er vel luttet smaa Støkker og Stumper, vi endnu have tilovers, af de ældste Jord-Beskriveres Arbejder og Beretninger: men ønskeligt var det, om de bleve alle rigtig samlede, ret bragte i Orden, ret prøvede og undersøgte; et mæisommeligt Arbejde, men som jeg sikkert troer, vilde give os en nye og ei mindre mærkværdig Theorie, om vor Jords ældre Beskaffenhed, tienlig til at oplyse dens nu værende Tilstand og Forsatning.

S. 14.

Saavidt om Jornandis Beretninger, angaaende de Nordiske Lande, samt Den Scanzia, dens Grændser og Strækning i Allmindeghed. Nu vil det da blive Tid, at undersøge enhver af de Poster især, som han anfører, om sin Scanzia, at fastsætte ethvert Folkes Boepæle eller Beliggenhed, som han der sætter, og at forklare de Navne, hvilke hos ham forekomme. "Den Flod Bagi," siger han, løber ud i det store Hav, af en overmaade stor Søe, "midt inde i Jordens Skød, østen for Den Scanzia." Hvor finder man, maa her spørges, østen for Scanzia, saadan Søe? hvor skal man søge Floden Bagi? Vist nok kan ved bemeldte Søe ei være sigtet, enten til Øster-Søen, eller til det Hvide Hav: det passer sig paa ingen Maade; ved den kan ei heller være meent det Røspiske Hav selv, ei ved Floden Bagi foromtalte Indløb dertil, lad end være, at Mela siger om bemeldte Indløb, at det lignede en Flod, lad og være, at det kommer vel nok overeens med Beliggenheden af Scanzia, østen for hvilken omtalte Indløb var, ligesom østen for den ogsaa Floden Bagi: thi Jornandes taler siden, paa et andet Sted (a), om det Røspiske Hav, men tillige, paa en ganske anden Maade; han melder der intet, om nogen Flod Bagi; og kalder ingensteds benævnte Hav en Søe (lacum), men et Hav (mare),
For

(a) See de rebus Geticis, cap. 5.

For at finde oftnævnte Bagi, maa her da mærkes, at dette Navn har han vist nok ei taget, af de gamle Græske eller Romerske Skribente: hos ingen af dem forekommer noget saadant; det maa da være kommet fra Norden; og der finder man virkelig, at det har været bekiendt. Vag eller Vaag er et endnu i Norden bekiendt Ord; med det, som med et almindeligt Navn, betegnede de gamle Baner ethvert Hav, enhver Søe, som det gamle Vers, kaldet Alvismaal beretter, der staaer i den ældre, eller i den saa kaldte Samundi Edda; det bemærker endnu et Sund, en Bugt af Havet, og Baki eller Baak en Nabning i Blandet, seer hvor det med Jis er belagt. Endnu mere: Edda melder om en Vaag, en Fiord, eller en Flod, Elivaga, i de nu værende nordlige Kanter af Rusland, i eller ved Jotunheim; og paa bemeldte Kanter findes virkelig den Flod Vagi eller Vaga, som af en Søe, fra Vesten af, løber mod Østen, ud i Dvina-Floden, og giennem denne ud i det Hvide Hav (a). Denne og ingen anden bliver da Jornandis Vagi; og denne Flod maa være bleven ham især bekiendt, giennem hans Landsmænd, af Anledning, at disse, efter deres Udvandring fra vor Norden, maa have stødt paa den, eller ved den havt deres Boepæle. Vel kommer Floden Vagi herved til at staae paa et uret Sted: men det kan ingen Vanskelighed foraarsage; det maatte skee, efter Jornandis System: sin Scanzia har han udstrakt mod Østen, langt over Grændserne af vor Nordiske Halv-De, og altsaa maatte Floden Vagi ogsaa flottes didhen.

S. 15.

Efterat have fastsat Grændserne af sin Scanzia, melder Jornandes om den i Almindelighed, at endskjønt paa den boede mange og adskillige Folk, saa nævnede dog Ptolemæus kun syv af dem. Saavidt man, af de hidindtil udkomne Exemplarer af Jornandis Skrivter, kan see, har han ei selv villet befatte sig med at opregne disse Folkes Navne, eller med at forklare dem, eller med at sætte andre,

---

(a) See Strahlenbergs Kort, og den Russiske Atlas, paa Kortet over heele Rusland.

andre, i deres Sted, men han gaaer dem alle, saa nær som de Dan-
skes og Gothernes Navne, stiltiende forbi. Dog er det mærkvær-
digt, at endeel andre, der have traadt Jornandis Fodspor, have vil-
let giøre et Forsøg paa at sætte andre Navne i deres Sted, især
Rodericus Ximenes eller *Toletanus* (a), en Skribent, som har levet i
det 13de Hundrede Aar, og som man tydelig kan see at have taget,
baade hvad vi her sigte til, samt andet meere af Jornande (b).
"I det store Hav, siger han, ligger en stor De, ved Navn *Scandia*,
"paa hvilken De skiont mange og adskillige Nationer boe, saa næv-
"ner dog *Claudius Ptolemæus* kun syv af dem, nemlig, de Got-
"ther, de Visigother, de Ostrogother, de Danske, de Ruger,
"de Arocher, de Chanier, over hvilke Rodulf siden var Konge,
"som da han hørte om Kong Theodoriks Tapperhed, foragtede sit
"eget Rige, og gav sig hos ham i Krigs-Tjeneste." Man seer, at
Skribenten har taget meget af dette, Ord for Ord, af Jornande,
men man seer tillige, at han har meere, end som nu findes hos
hans Forgængere. Skal man da troe, at *Rodericus* har havt for
sig Exemplarer af Jornande, der have været meere fuldstændige,
end de ere, som vi nu have? det kan være, det synes ei urimeligt:
men det kan og være, at *Rodericus* har her betient sig af samme
Frihed, mod Jornandes, som denne har brugt, i Hensigt til *Pto-*
lemæus, nemlig tillagt, forandret og omsat Ting, Navne og Ste-
der, ligesom ham syntes, at det, efter hans Begreb, best vilde
passe sig.

§. 16.

Sin Beskrivelse, over Indbyggerne, paa Den Scanzia, be-
gynder Jornandes med foromtalte Adogit, hvilke han sætter, paa
dens

(a) Han levede ved Aar 1210. See *Fabricii Biblioth. Med. Latinit.*, *Grotii Prolegomena*,
ad *Hist. Gothorum*, &c. pag. 139. og *Hambergers Nachrichten von den vornehmsten*
Schriftstellern, Tom. 4. pag. 376.

(b) See bemeldte *Grotii Prolegomena*, pag. 139, og *J. Peringskiolds Annotata ad Cochlæi*
Vitam Theodorici, pag. 320.

dens nordlige Kant, men som, efter hvad vi derom tilforn have viist, maa tillige have beboet dens yderste Kant mod Østen. Da Jornandes altsaa begynder sin Beskrivelse over Indbyggerne, paa Scanzia, med bemeldte Abogit, men derimod ender den med de Gotther, de Danske og andre længst henne mod Vesten boende, saa kan deraf den betydelige Slutning sikkert udtrækkes, at Jornandes, i at opregne Scanzians Indbyggere, eller deres Boepæle, gaaer fra Norden og Østen, mod Sonden og Vesten. Dette maa blive en Hoved-Post i Sagen, en Hoved-Regel og Rettesnor, for at udfinde, hvor omtrent de af vor Skribent opregnede Folk have boet, og hvilke de have været; en Regel, som strax giver os den Formodning, at de fleeste af bemeldte Folk ei kunne have boet paa den Nordiske nu værende Halv-De, endnu mindre, alle i Sverrig eller Gothland og Skaane, som endeel have meent, men uden for den; en Sag, som bliver endnu meere tydelig deraf, at de fleeste Navne, som Jornandes giver omtalte Folk, ere og have været fremmede i vor Norden, ei mindre end Navnet Abogit selv, hvorum vi vel tilforn have handlet, men hvortil endnu, til Sagens viidere Oplysning, følgende kan lægges. I Anledning af de mange Ulykker, som rammede det Romerske Rige, under Keiser Valentiniani den førstes Regjering, beretter Ammianus Marcellinus (a), " at de Pictar, Saroner, Skotar og Attakotter paaførte de Britannier bestandige Plager og Ulykker;" læggende til paa et andet Sted (b) " at de Pictar, som den Tid havde deelt sig i 2de Folk, de Dikalidonier og de Vecturioner, samt de Attakotter, der vare et meget stridbart Folk, og de Skotar svermede omkring (i Britannien) og udplyndrede mange Steder." Om hvilke Attakotter, som de der kaldes, og Skotar, Hieronymus fortæller i et af hans Breve (c), at de havde Hustruer og Børn tilfælles; en Fortælling, som viiser, at disse Folk maa have været store Barbarer, eller udraabte derfor, og som, foruden andet, kan give Anledning til at troe, at ved bemeldte

(a) See hans Historiarum Lib. 24. Cap. 4. pag. 315. edit. Valefii 4.

(b) See nysanførte Sted, pag. 346.

(c) See Usseri Antiquitates Ecclesiæ Britannicæ, pag. 307.

meldte Aldogit, eller Rattiti, Rattakotti, Attiskoti og Attigotti (saaledes vidner Guil. Cambdenus (a) at Navnet lyder i endeel haandskrevne Exemplarer af Hieronymo) maa være sigtet især til de gamle Joter, eller Indbyggerne i de Gamles Jotunheim, som laae just paa de Steder, hvor Jornandes sætter sine Aldogit, de ældre Skribente deres Attagoræ, nemlig østen og norden for Floden Bagi og Elivaga (b) og derfra videre, langs Kysterne af Fiskhavet, hvilke Landes Indbyggere blive, af endeel vore gamle Skribente, indraabte for grumme Banskabninger, Trolle og Uhyrer (c), og deres Bosiger beskrevne, som overhyllede af et bestandigt Mørke, ligesom Jornandes siger, om de Aldogit, at de i 40 Dage havde bestandig Nat, og Mela om de Hyperboreer, de samme, efter Plinii Beretning, som de Attagoræ, at de havde bestandig Nat, et halvt Aar igiennem.

§. 17.

Alt Jornandes ellers sætter de Aldogit paa Scanzia, da de ældre Skribente derimod sætte deres Attagoræ paa det faste Land i Skythien, maa ei komme nogen underligt for, naar man betragter hvad om hans Scanzia tilforn er anført, nemlig deels, at han har udstrakt den saa langt mod Østen, at den, for en stor Deel, kom til at ligge ved og norden for Skythien, deels at han har gjort Stykker af det faste Land, til Deele af bemeldte Scanzia; hvorover mange af de midlere Tiders Skribente ogsaa henregne den til Skythien (d). Men meere besynderligt er det, at de Aldogit yderst paa Scanzia, mod Norden og Østen, eller de Attagotter i Skythien, henne ved Indløbet til det Kaspiske Hav, findes at have gjort det store Spring, fra Skythien af over til Britannien, og der at have slaaet sig i Sel-

D 2

skab

(a) See Cambdens Britannia, pag. 91, og Usserius loc. cit. pag. 347.

(b) See Afhandlingen, om de Norffes Oprindelse, pag. 141.

(c) See nys anførte Afhandling, pag. 151. og pag. 167.

(d) Som Hugo de S. Victore apud Theodoricum Monachum, de Regibus Norvegia, in præfatione; Gervasius Tilberiensis, in Scriptor. Rerum Brunsvic. Tom. 2. pag. 955. med flere.

skab med de Pictur og Skoter. Dette er dog noget, som efter Jornandis Begreb om Scanzia læt kan forklares, og er i sig selv ei urimeligt. Hans Scanzia, ligesom Ptolemæi Scandia, laae ei langt fra Britannien; de gamle Brittanniske og Engelske Skribente berette eensstemmig, at Picterne vare komne fra Skythien (a); der boede de Uttagotter; der vore gamle Jotter. Med hine Pictur kunde da disse læt komme over til Britannien; og de maa virkelig have gjort Krigstoge didhen, da anførte Skribente føre dem der i Feldten, mod de Romere og Brittannier. Hvilke Skribentes Beretning, om de Uttagotters eller Jotters Toge paa Britannien, i Selskab med de Pictur og Skoter, og det allerede i Keiser Valentiniani Tider, kunne tillige tiene, til at stadfæste tvende Poster i den gamle Historie, som endeel nyere i vore Tider have gjort sig Umage for at besvride, den første nemlig, at de Nordiske Folk, de Norske og de Joter især, have i meget gamle Tider, allerede i det fjerde Hundrede Aar, om ei før, gjort Krigstoge til Britannien; den anden, at de gamle Pictur udstamme her fra Norden.

S. 18.

Men nok herom; vi komme igien til vor Jornandes. Denne, efterat have talet om de Aldogit, som boende længst henne mod Norden og Osten paa Scanzia, kommer til de Skretosenner (b). Efter foromtalte Tur, som vor Forfatter bruger i sine Fortællinger, maa disse have boet ved Siden af hine Aldogit, noget længer hen mod Vesten. Dette tillige med Navnet selv giver strax tilkiande, at her tales om det samme Slags Folk, som endnu beboer vor yderste Norden, under Navn af Senner eller Sinner. Men dette afgjør ei Sagen; her maa endnu nøier undersøges og fastsættes, hvor disse Skretosenner, efter Jornandis Beretning, egentlig maa have

(a) See Bedæ Histor. Eccles. pag. 2. Higdeni Polychron. apud Gale, inter Scriptor. Britan. 15. pag. 209.

(b) I foranførte Codice Ambrosiano læses: Refennæ; hos Grotium, i hans Histor. Gothorum &c., tres Crefennæ: men som denne erindrer in Prolegomenis, pag. 5, maa her læses Scritosenner, som hos andre Skribente gemeenlig bruges.

have boet, om inden eller uden for den Nordiske Halv-De, om vest, nord eller østen for den Botniske Bugt. Til den Ende maa vi her, førend vi kunne gaae videre, atter giøre endeel almindelige Anmærkninger, saavel i Hensigt til bemeldte Sinner, som til Scanziaens øvrige Indbyggere. Den første er, at Jornandes sætter endeel Folke-Navne, paa to adskilte Steder, i sin Scanzia; hvoraf maa sluttes, at derved ogsaa er sigtet, til to adskilte Nationer, lad være man, efter Navnenes Liighed at domme, skulde meene, at de sigtede kun til eet og samme Folk. Saaledes melder han først, om de Skretosfener, paa et, siden efter et langt Omstøb, om de Finnaither, paa et andet, dernæst om de spagfærdige Sinner, paa det tredie Sted. Paa samme Maade, taler han først om de Suethans, siden efter et langt Mellemrum, om de Suethidi; liigesaa, først om de Gautigoth, derefter ogsaa om de Gothener, og om de Ostrogother; om ei tillige, efter foranførte Roderici Toletani Udfigende, om de Visigother. For det andet, fortæener dette, til Sagens nærmere Dplysning, fornemmelig og især at anmærkes: at vor Skribent deeler selv Scanziaens Indbyggere, som i tvende Hoved-Klasser, ved at sætte midt ind i sin Fortælling, disse Ord: Sunt ex his exteriores &c., hvorved han gjør som en Hoved-Forskiel, imellem de Folk, han opnævner for, og dem, han opregner, efter bemeldte Ord. Mellem hvilke Folk denne kiendelige og betydelige Forskiel endnu, for det tredie, er at mærke: at blandt de Folke-Navne, som anføres for Ordet: Exteriores, ere de fleeste i vor Norden ganske ubekiendte; derimod blandt dem, som opregnes, efter bemeldte Ord, neppe noget, som jo der kan findes igien. Disse tre Poster skulde da tiene os til stor Veiledning, i vort Forehavende, især Ordet, Exteriores. Thi hos de Latinske Skribente bruges dette Ord gemeenligen, i Jord-Beskrivelsen, til at betegne de Steder, som ligge mod Vesten, de vestlige Kanter, de mod Vesten boende. *Ora Hispaniæ exterior*, bemærker hos Pomp. Mela (a), den Kant af Spanien, som ligger mod Vesten, uden for Middelhavet; *Galliæ*

(a) See de Situ Orbis, Lib. 3. cap. I.

ora exterior ligeledes den vestre Kant af Gallien (a); Extera Europæ hos Plinium (b), de vestlige Kanter af Europa, mange andre Steder hos ham at forbigaae; og Mare exterius, hos Marcianus Heracleota (c) det vestlige Hav. Naar altsaa Jornandes, efter at have opregnet de paa hans Scanzia, mod Østen boende Folk, gjør en Dvergang fra dem, til andre, som han kalder: ex his, eller retter, ab his (dem, han hidindtil havde opregnet) exteriores; saa kan vel ingen anden Meening deraf udkomme, end denne: at ligesom han hidindtil havde opregnet de mod Østen boende, saa vilde han nu anføre dem, som boede mod Vesten, eller Vesten fra hine.

S. 19.

Men hvor, maa man her spørge, endes da den østlige Deel af Jornandis Scanzia, og hvor begynder den Vestlige? Dette skal ei blive vanskeligt at udfinde, hvis man iagttager, at Jornandes, til Exteriores Scanzia, henregner de Ostrogothar, de Svethidi eller Svenske, og andre flere, som stedse have beboet de østlige Kanter af Landstrækningen paa den vestlige Side af Østersøen, og at han fremst i Spidsen for sine exteriores sætter benævnte Ostrogothar. Heraf udtrækkes denne lætte og naturlige Slutning, at Jornandes, til exteriores, eller til den vestlige Deel af Scanzia, har henregnet alt hvad som ligger vesten for Østersøen og vesten for den Finske Bugt; hvoraf viidere følger, at alle de Karle, alle de Folk, som af ham opregnes, førend han kommer til exteriores, til de Ostrogothar især, maa blive uden for vor egentlige Norden, uden for Danmark, uden for Norge og Sverrig, eller de maa søges, ei i de vesten for bemeldte Østersøe, men alle i de østen for den liggende Kanter; hvor da ogsaa bemeldte Skritofemner maa faae deres Boepæle, ved Siden af og vesten for de Aldogit eller Joter, folgelig omtrent i de Gamles Biarmaland, samt norden og vesten om Gandviken, eller det Hvide Hav, hvor Othar fra Helgeland i Norge,

(a) See nys anførte Sted. cap. 2.

(b) See hans Hiftor. Natural. Tom. I. pag. 221.

(c) See Geogr. Græ. Min. Tom. I. pag. 65.

Norge, vor ældste Nordiske Jordbeskriver, sætter de Tersfinner (a). Bemeldte Skritofinner holder man gemeenlig for at være saa kaldede, af deres Færdighed, i at skride eller løbe paa Skier over Sneen; denne Meening har, endogsaa fra meget gamle Tider af, været vedtagen og almindelig, som sees af Pauli Diaconi Beretning (b); og den synes meget vel at komme overeens, saavel med Navnet selv, som med Finnernes Levemaade. De Skridfinner, siger Grotius (c), have faaet Navn af at løbe; de Redefinner, af at kjøre. Men jeg tviler meget paa, at dette kan være antageligt. Kjøre ei alle Finner, maatte man spørge? løbe de ei alle paa Skier? jo den Kunst forstaae de alle, og have vel stedse forstaaet den; den var, i de ældre Tider, ogsaa overalt gængs blandt de andre Nordens Indbyggere, især blandt de Norske, hvis Printser og Konger have regnet den Legems-Øvelse blandt deres fornemste Kunster. Underligt derfor, enten at visse Finner skulde have faaet Navn af det, som var tilfældes for dem alle, eller at man har tillagt Finnernes Navn et sært Fraskillelses Mærke, af en Ting, som var blandt dem saa almindelig. Navnet, Skritefinner, troer jeg derfor, maa være kommen, af en meere særdeles Ting, af en vis Handtering, der har været i Brug, kun blandt visse af dem, ei blandt dem alle. Skrei, eller som Forfatteren til Historien om de Danskes Reise til det Hellige Land (d), har udtalt det, Skreitz, kalder man i Norge en viss Sort Fisk, af Torskesslaget, som paa en vis Tiid af Aaret fanges i stor Mængde, paa de Norske Kyster, fornemmelig i Nordland og Finmarken, ogsaa af Finner, eller af de saa kaldte Sigfinner. De blandt Finnerne, som dreve denne Handtering, i de ældre Tider, maa da, af deres Skrei- eller Skreit-Fiskerie, hvorved de skiltes fra dem, som man endnu kalder Fjeldfinner,

(a) See hans Periplus, in Vita Alfredi per Spelmannum, og bag ved Are Frodes Islendingabok, udgiven af A. Bussæo, S. 4.

(b) See de Gestis Longobardorum, cap. 5.

(c) See hans Prolegomena, ad Hist. Gothorum &c. pag. 5.

(d) See Profectio Danorum in Terram Sanctam, udgiven af Kirchmanno, Cap. 9. pag. 146.

Sinner, være blevne kaldte Skrei- Skreit- eller Skrito- Sinner; og de maa det være, som Jornandes her især omtaler.

§. 20.

Fra de Skritofinner kommer vor Skribent til de saa kaldte Suethans, hvilke han beskriver, som navnkundige, af deres ypperlige Heste, af deres Sabel-Skind, og andre smukke Skind. Varer eller Pels-Bærke, hvormed de dreve Handel, igiennem utallige andre Følkes Lande, liige til de Romeres. Neppe, det jeg veed, har nogen tvilet paa, at ved bemeldte Suethans jo bør forstaaes de Svenske; det viiser, har man meent, Navnenes Liighed. Jeg troer tvertimod, dette viiser, hvor læt Navnenes Liighed kan bedrage. At Jornandes, med sine Suethans, har sigtet til de Svenske, skulde jeg neppe troe, at nogen vil ansee for rimeligt, som med fornøden Opmærksomhed læser bemeldte Skribent, eller har lagt Mærke til hvad om hans Scanzia, dens Beliggenhed, dens Strækning, dens Indbyggere, er i Almindelighed tilførn anført: det passer paa ingen Maade sammen; ei heller passer det sammen med de, af Skribenten selv anførte Riendemærker, paa de Suethans. Hvor finder man, hos nogen gammel Skribent, berettet at de Svenske have været særdeles berømte, af deres skønne Heste, eller af deres Rytterie? Hvo beretter os, at de Svenske nogensinde, eller i Jornandis Tiider, have drevet Handel med de Romere? Finder man vel nogetsteds, enten hos vore egne, eller fremmede Skribente, berettet, om saadan Overflødighed, paa Sabelskind og andre desliige kostbare Pelsværke blandt de Svenske, at bemeldte Skind have været deres sædvanlige Klædedragt, og at de dermed have drevet Handel, paa fremmede Steder, især med de Romere? Vist nok ikke. Man finder det, som er tvertimod, nemlig at de Svenske saavel som de andre Indbyggere her i Norden, deres Printser og Konger især, have ladet indkøbe bemeldte Varer, paa fremmede Steder, saasom i Holmgard, i Gardarike, i Alosturveg, eller i de norden og østen om Østersøen beliggende Lande. Man har Exempel derpaa, i den Norske Konge Harald Haarfager, og i den Svenske Konge, Erik Emund-

Emundson, hvis Hofmand og Ræmper, udsendte paa begge Sider til Helsingard, for at indkøbe kostbare Skindvarer, og dermed underforede Rapper, komme der, om bemeldte Varer, i Strid med hinanden (a). En Gudleikur, kaldet Gersti, lod Kong Oluf den Hellige engang reise til Gardarike, for der at indkøbe dyrebare Skind, som Kongen vilde bruge til Stats-Klader (b); en anden Gang brugte han, i samme Grunde, en ved Navn Karl, der i Selskab med den bekendte Thore Hund, reiste til Biarmeland, og købte der Skind-Varer, baade for bemeldte Konge og sig selv (c). Hvilken Handel, paa benævnte Steder, og Indkøb der af Skind-Varer, blandt dem især af Sabelskind, blev af endeel dreven med den Gliid, at de finge Til- eller Dge-Navne deraf, blandt andre en vis Mand, ved Navn Biørn, som blev kaldet Skinna-Biørn, fordi han, heder det (d), seiglede til Austerveg (e), og der indkøbte Graa-Skind og Sofala-Skind.

§. 21.

Dette med andet meere, som her forbigaaes, viiser tydelig, at hverken Norge, ei heller Sverrig have i fordum Dage været saa berømte, af deres Skind-Varer og kostbare Pelsværke, eller drevet saadan Handel dermed, at Jornandes kan didhen have sigtet med foransførte Beskrivelse over de Suetthans; hvorimod alt dette passer, uden Modsigelse, allerbest paa de norden og østen om Østersøen beliggende Lande, eller paa de nordlige Kanter af nu værende Rusland, ligesom ogsaa paa Siberien selv, hvor stedse har været drevet, og endnu drives en vidløftig Handel, med bemeldte Varer; hvorfra Adam af Bremen ogsaa vidner (f), at de udenlandste Pelsværke, eller de kostbare Maar- og Sabel-Skind (martures pretiosi,

(a) See Pattr Hauks Habrokar, i Glætiar-Bof, og Norske Histories I Deel, pag. 214.

(b) See Heimskringla, Tom. I. pag. 448. edit. Perringk.

(c) See nysansførte Sted, pag. 620.

(d) See Sagann af Thorde Hredu.

(e) Saaledes kaldte vore Forfædre alle Lande østen for Østersøen.

(f) See de Situ Danix, pag. 14.

pretiosi, vestes marturinæ) i hans Tiid komme; og hvor de Hunnigari eller Ungarer, i de ældste Tiider, have havt deres Boepæle, paa de henne mod Siberien beliggende Kanter; hvilke Hunnigarer maa vist nok, for en Deel, have udgiort de saa kaldte Suethans, eftersom Jornandes selv udtryffeligen vidner (a), at bemeldte, i Skythien boende Hunnigarer vare deraf bekjendte, at fra dem kom den Handel, der blev drevet med Maarstind (*pellium murinarum commercium*); og da paa dem det Riendemarkte desuden saa vel passer sig, som Jornandes giver os paa de Suethans, at de brugte ypperlige Heste. Det er bekjendt, at de Hungarer have, i ældre Tiider, liigesom de endnu ere, været fiæffe Kyttre, og at de have, liigesom Tatarerne nu omstunder, havt raske, modige, samt til Krig og andet Arbeide vel øvede og haardsøre Heste. Hertil kommer endnu dette: at som de Guignes har viist, i en Afhandling, indført i *Memoir. de l'Academie des Inscriptions & Bel. Lett.*, Tom. 32. have de Romere, i ældre Tiider, virkelig ført Handel med Tatarerne, end ogsaa med de Chinese, men ere deri meget blevne hindrede, af Partherne. End ogsaa i Jornandis egne Tiider, ved Aar 569, sendte Tatar-Chan Gesandte til Constantinopel, hvilke stiftede der det første Forbund, mellem Tøsker og Romere. Til bemeldte Handel, i de nordlige Kanter af nu værende Rusland, og i Siberien, maa da Jornandes her have sigtet; og den synes at have været i Gang, fra umindelige Tiider af, end ogsaa længe før Christi Fødsel, da Herodotus selv taler om den (b), og beretter, at de Skyther, som boede hos det Sorte Hav, pleiede at reise paa Ridsmandskab, til Lande, saa langt bortliggende mod Norden, at de under Reis maatte passere Folk, som talede 7 Slags adskilte Sprog, og derfor betiente sig af liigesaa mange Slags Tolke.

§. 22.

De Suethans maa da ei søges i Sverrig; det vil blive et forgieves Arbeide. Men hvorfra, maa her spørges, have de da faaet et

(a) See de rebus Geticis, cap. 5.

(b) See hans Melpomene s. Histor. Lib. 4. §. II. 13.

et Navn, der saa meget ligner de Svenskes? Her maa mærkes, at vore gamle Forfædre have udstrakt Navnet Sverrig 3: Svithiod, følgerlig tillige Navnet Sviar, Svear og Svenske, langt over nu værende Sverriges Grændser, og ved Ordet Svithiod villet oversætte Navnet Skythia, saa at de, under deres Svithiod have undertiden indbefattet alle norden for det Sorte og det Kaspiske Hav liggende Lande, og kaldet dem Svithiod hin Mikla, edur hin Kallda, det Store eller det Kolde Sverrig, for ved dette Tillsæg at skille dem, fra det egentlige Sverrig, som de, uden Tillsæg, kaldte Svithiod. Dette sees af vor ypperlige gamle Skribent, Snorre Sturlason, hvis Ord herom, saavel i denne, som i flere Henseender, her fortjene at anføres. De ere disse (a): "Paa den nordre Side af det Sorte Hav ligger Svithiod hin Mikla eller hin Kallda, hvilket nogle sige at være ei mindre, end det Store Serkland (b), men andre gjøre ligesaa stort, som Blaaland det Store (c). Den nordre Deel af (dette) Svithiod ligger ubeboet, formiedelst Frost og Kulde. I Svithiod ere mange store Herreder, samt mangfoldige Slags Folk og Tungemaal. Der ere Riser, der ere Dverge, der ere Blaamænd, der ere mangehaande underlige Folk, der ere ogsaa forfærdelige store Dyr og Drager. Norden fra de Fjælde, som gaae uden om de bebyggede Lande, løber den Flod igiennem Svithiod, som med Rette heder Tanais, men blev tilforn kaldet Tanaqvisl eller Vanaqvisl." Navnet Svithiod have da de Gamle brugt, om tvende adskilte Steder, om et Land, i vor Norden, om heele Strækningen norden for det Sorte Hav, eller om de nordlige Kanter af nu værende Rusland, om det Kolde Svithiod især. Dette maa Jornandes have hørt af hans Landsmænd, eller hørt det af Folk her fra Norden; han har derover anseet sig besøiet til at sætte Svenske paa begge Steder:

E 2

men

(a) See Heimskringla, Tom. I. Cap. I. pag. I. edit. Peringskiöld.

(b) Ved Serkland forstode de Gamle en stor Deel af Asien, Persien især, undertiden en Deel af Afrika, undertiden og Spanien, saavidt det var beboet af Saracenerne, af hvilke Navnet uden al Tvil har sin Oprindelse.

(c) Herved have vore gamle Forfædre forstaaet Afrika, men især Ethiopien.

men at han har sat dem begge ind paa Scanzia, det er uden al Tvil skeet, paa Grund af hans foromtaite Begreeb, om Scanzians saa store Strækning, at derunder er indbefattet den største Deel af nu værende nordlige Rusland, indtil Gloden Petzora, eller hen imod Siberien omtrent, hvilken Landstrækning vore Førfædre synes at have egentlig forstaaet ved deres Svithiod hin Kallda.

§. 23.

Jornandis Suethans have vi da fundet, i det kolde Sverrig; og til dem har uden Tvil henhørt en stor Deel af den turba diversarum nationum, som Skribenten strax derefter omtaler, de Teusithes, de Vagoth, de Bergio, de Liothidæ, med andre flere. Alt udfinde, til hvilke Folk Jornandes her har sigtet, hvad han har omtrent meent, med disse Navne, og at fastsætte disse Folkes Boepale i Almindelighed, vil nu vel ei blive saa særdeles vanskeligt, lad være man ei er i Stand, til at gjøre Regenskab, for enhver af bemeldte Ting især, hvilket vil blive en vanskelig, om ei ganske ugiørlig Sag. De maa alle have boet, i bemeldte nordlige Kanter af nu værende Rusland: det sees af foregaaende; og kunne altsaa ved forbenævnte Teusithes, ei være meent de saa kaldte Tiustboar i Østergothland (a), paa den vestre Side af Østersøen; ved de Vagoth, ei Västgøtherne (b); ved de Bergio, hverken Bergen i Norge, ei heller Biærg-Harat i Skaane (c), ei heller vore Nordmænd i Almindelighed (d); ved de Hallin, hverken Halland, ei heller Hallingdal (e); ved de Liothidæ, hverken den gamle Stad Lisdese hos Goth-Elven, ei heller Ludgudde-Herret i Skaane (f). Efter hidindtil anførte, sætter Jornandes de Athelnul, de Finnaither, de Fervir, de Gautigoth: men med de forstnævnte, kan ei være sigtet

(a) See Broocmans Beskrivelse öfwer Öster-Göthland, pag. 7.

(b) See nysansførte Sted.

(c) See Monumenta Scaniae, Part. I. pag. 42.

(d) See Broocman paa ansførte Sted.

(e) See ansførte Monum. Scan. pag. 44.

(f) See Broocman paa ansførte Sted.

figtet, enten til de Alboboar (a) ei heller til Albo-Herret i Skaane (b); med de Finnaither, ei til Finveden i Vestergothland (c); med de Fervir, ei til de Fersinger eller til Indbyggerne i Færø-Herret i Skaane (d); med de Gautigoth, ei til de Gisinger, i bemeldte Skaane (e). Ligeledes kan med de Evagorer, som Jornandes siden omtaler, ei være figtet til Indbyggerne i Varend, i Vestergothland; med de Othinger, ei til Indvaanerne i Nything sammesteds (f) ei heller til Beboerne af Othen-Herret i Skaane (g). Alt hvad man her har med sig, der skulde tiene til Bevis, er en ringe Dvereensstemmelse mellem Navnene: men paa den anden Side har man imod sig alle foranførte Omstændigheder, af Scanzians Belliggenhed, Strækning, de der værende Indbyggerses Inddeeling, med meere, som viiser, at nysnævnte Folk ei have boet, i de vestlige, men alle i de østlige Kanter af Scanzien. Besynderligt er det desuden, at Jornandes, som kun med et eeneste Ord nævner de største og betydeligste Folk i Norden, de Svenske, de Ostrogothier, de Danske, skulde være saa nøiagtig i at opregne, eller saa nøie have kiendt endeel smaa Herreder i Gothland og Skaane, som faae, uden for de Steder selv, endnu kiende: men endnu meere besynderligt, at han først skulde navngive visse Herreders Indbyggere, i bemeldte Gothland og Skaane, og saa siden, tale om de Ostrogothier og Skaaninger, som fra hine ganske adskilte.

§. 24.

Det bliver altsaa et forgiøres Arbeide, at lede efter bemeldte Folk, paa den vestre Side af Østersøen: men lad os see, om vi kunne finde dem, paa den østre. Paa sidstnævnte Kanter, eller østen

E 3

for

(a) See Broocmans Beskrifning öfver Öster-Göthland, pag. 7.

(b) Og saa dette sammesteds.

(c) See Monum. Scaniae, Part. I. pag. 35.

(d) See Broocman paa anførte Sted.

(e) See Broocman sammesteds.

(f) See Monum. Scaniae, Par. I. pag. 20.

(g) See Broocman paa nys anførte Sted.

for Sverrig, sætter Caro Grammaticus (a) *numerofam gentium barbariem*, en Samling af mangfoldige barbariske Folt; paa bemeldte Kanter, Øften for Sverrig, hvor store Udorkener laae, sætter ogsaa Adam af Bremen (b) *monstrosos hominum greges*, en stor Hob vanfæbte og grumme Mennesker; der liigeledes Snorro, paa anførte Sted, mangfoldige Slags underlige Folt og Tunge-maale (c). Hvo seer ikke strax her Dverreensstemmelsen med det, som Jornandes kalder *diversarum turba nationum*? og kan vel nogen rimeligere Slutning heraf gøres, end at han og hine Skribente sigte alle til eet og det samme, alle til visse Folt, som boede østen for Sverrig, eller i de nordlige Egne, af nu værende Rusland? I bemeldte Egne have, efter anførte Vidnesbyrde, boet allehaande Nationer, som Jornandes siger; der have, som vore gamle Skribente berette, især boet Thusser og Rim-Thusser, Joter eller Jotner, Riser, Bergriser, Halfriser eller Halstrolle (d), og andre, efter deres Forestilling, underlige Skabninger. Dem maa Jornandes have hørt nævne af Folt her fra Norden, eller af sine Landsmænd; men han kan selv have hørt eller skrevet feil; at Skrive- og Læse-Feil have overalt indfneget sig, i hans Historie om Gothere, det sees tydeligt. Naar dette haves for Dine, kunne hans Teusthes ei blive andre, end vore Forsfædres, eller gamle Skribentes, Thusser eller Thusses; hans Vagoth ingen andre, end Vagi-Jot, Vagi-Joter, eller de Joter, som boede hos Elivaga eller Vagi-Floden (e), de samme uden Tvil, som endeel gamle Skribente kalde Attagotter; hans Bergio intet andet, end Bergjot, eller Joter, som boede paa visse Bierge, modsatte hine Vagoth, som boede ved Vandet eller Havet; hans Hallin liigesaa ei andet, end Halris, Halfris, eller vore Forsfædres Halfriser; og hans Liothider maa blive det samme, som et især, fremfor hine andre,

(a) See hans Histor. Dan. Lib. 6. pag. 103, edit. Stephani, og Fortalen.

(b) See de Situ Daniae, pag. 21. edit. Elzev., int. Tract. Var.

(c) See foregaaende §. 22.

(d) See Th. Torfæi Histor. Norveg. Par. I. pag. 114.

(e) Endeel sætte her Jotunheim. See Samsons Fagra Saga, Cap. 13. pag. 20.

andre, fælt og vanstabt Folk, eller et Ord, som er sammensat, af Liotur, der i vort gamle Sprog bemærker en hæslig en, en der har en hæslig Lyde i Ansigtet især (a), og af Ordet Thiod, som bemærker et Folk; hvoraf Jornandes har gjort Liothida, ligesom han af Navnet Svithiod har gjort Suethidi. Disse Folk, siger nysnævnte Skribent, at have beboet et jævnt og frugtbart Land, men som var andre Folkes Indfald og Plynderier underkastet. Dette passer ogsaa vel nok; det er bekendt, at de ved Dvina-Floden liggende Lande, det store Permien især, med flere, ere jævne og frugtbare Lande; man veed, at paa de Kanter, eller i det gamle Totunheim, satte endeel af vore Forfædre deres Glæsisvoll og Odainsager (b), hine frugtbare og lykkelige Egne, hvor deres Boliger, efter Døden, skulde blive, og hvor omtrent endeel gamle Græske og Romerske Skribente ogsaa satte de Hyperboreer, der beboede et herligt og frugtbart Land (c), og hvorhen vore gamle Forfædre, de Norske især, ogsaa i de ældste Tiider, som sees af Sturlaugs-Saga (d), gjorde Søerøver-Toge, for at plyndre i det af dem saa kaldte Biarmaland, eller i de ved og østen for Dvina-Floden beliggende Lande (e).

§. 25.

Næst efter hidindtil omtalte Folk, sætter Jornandes fire Folke-Navne, de Athelnul, de Fervir, de Finnaither, de Gantigoth. Disse have vist nok boet, paa samme Kanter, som hine foranførte, men hvor omtrent, eller hvilke Folk derved bør forstaaes, det er blandt alt, hvad i anførte Beskrivelse over Scanzien forekommer, næsten det vanskeligste at afgjøre. De maa have boet østen for Østersøen, det er vist; og de kunne ei have boet langt fra den, da Jornandes, i at opregne Indbyggerne paa Scanzia, nu kommer de
saa

(a) See Guðmundi Andreae Lexicon Island. pag. 167.

(b) See Afhandlingen om de Norskes Oprindelse, Kap. 4. §. 9 og 12. pag. 136.

(c) See Mela, de Situ Orbis, Lib. 3. cap. 5. samt Afhandlingen, om de Norskes Oprindelse, paa nys anførte Sted.

(d) See Norske Histories første Part, pag. 131 og 132.

(e) See om Biarmaland meere, i Forsøget til Norges gamle Geographie.

faa kaldte Exteriores nær. Riiimeligst derfor, at her er sigtet til Indbyggerne i Estland og Lifland, hvilke vore Forfædre kaldte *Wisthir*, men en vis Strækning, af bemeldte Lande, *Adal-* eller *Althal-Syssel* (a), et Navn, som meget ligner vor Skribents *Althelnil*. Næst disse sætter han de *Fervir*. Skulde her, med en liden Forandring, ei kunne læses *Fennir*? et Ord, der med den, i vort gamle Sprog sædvanlige Endelse *ir*, er det samme, som *Fenni*. Alt disse, nemlig *Finner*, have boet paa nys meldte Kanter, sees tydelig, af *Taciti Beretning* (b), andre her at forbigaae (c), som sætter dem i de østen for Østersøen beliggende Landstrækninger; *Estland* og *Lifland* finder man, i gamle Dage ogsaa virkelig at have ført Navn af *Finland* (d). *Fervir* blive da riimeligst ei andre, end *Fennir* eller *Finner*. Men underligt er det, kan her siges, hvis *Fervir* er det samme, som *Finner*, at *Jornandes* da, strax efter *Fervir*, kommer frem med de *Finnaither*, hvilke ogsaa maa være *Finner*. *Finner* have de vist været, men noget forskiellige, fra hine. De Norske kalde endnu *Finnernes* og *Lappernes* *Koner*, *Sinneiter*, og blandt dem er det giængs at sige: en *Finn* og en *Sinneit*, for en *Finsk* Mand og en *Finsk* Kone. *Jornandes* maa, af Folk her fra Norden, have hørt tale, om *Finner* og *Finnaither*; han har hørt disse Navne stedse at føies sammen, derover ogsaa sat dem sammen: men han har ei forstaaet Tingen ret, og derover sat de *Finner* og *Finnaither* som to adskilte Nationer. Saadanne Feiltagelser ere giængse; de kunne læt indsnige sig. Mueligt have *Jornandis* *Finnaither* noget tilfælles, om ei alt, med hans *Aliorumna*, eller *Here-Dvinder*, af hvis Dngang med visse ureene *Plander* (ventelig med de *Troller* og de *Tusser*, som vore gamle Skribente omtale) de *Finner* havde deres Herkomst, efter gamle Beretninger

(a) See *Heimskringla*, edit. *Peringsk.* Tom. I. pag. 41. og pag. 319.

(b) See hans *Germania*, Cap. 46.

(c) See *Afhandlingen*, om de Norges Oprindelse, pag. 230.

(d) See Forsøg til Norges gamle Geographie.

ger (a). Liigesom Adam af Bremen (b), af de Navne Qvæn og Qvænland, som han ei ret har forstaaet, har dannet os et Qvindeland (c) og et nyt Amazonisk Folk her i Norden, som ei har havt Sted, uden i Skribentens Hiærne.

§. 26.

Næst op til de Finnaither sætter Jornandes de Gautigoth, men skiller dog disse kiændelig fra hine, ved det sæere Kiændemærke, at de vare et hurtigt og meget stridbart Folk. De Gautigoth have da boet paa samme Kanter, som hine Finnaither; dog have de ei været af nogen Finsk Folkefærd: det viiser den af Skribenten giorte Forskiæl; det viiser og Navnet selv. Gautigoth seer man tydelig at være det samme, som Gauthiod, Gothiod, eller Godiod, det Folk, som beboede Godheim, en Landstrækning, som laae østen for Østersøen (d), hvor den ældgamle Græske Rejsebeskriver fra Marseille, Pytheas, sætter de Guttoner (e), og hvor endeel af vore gamle Skribente liigeledes sætte deres Gothaland og Reidgothaland (f). Her have da Jornandis Gautigoth boet, og boet der i Naboeftabet af Finner, hvilke have, i fordum Dage, ogsaa paa bemeldte Kanter havt deres Boepæle. Alt dette, troer jeg, at være saa tydeligt, at det ei behøver viider Bevis. Men have de Evagorer, iblandt de Othinger, om hvilke Jornandes siden taler, ogsaa boet paa de Kanter? Vist nok. Skal man nogetsteds finde dem igien, maa de søges der. Alle østen for Østersøen liggende Lande, kaldte vore gamle Skribente, med et almindeligt Navn, Austurveg og Austurrike; Estland det Store kalder

(a) See Jornandes de gestis Getarum, Cap. 24.

(b) De Situ Daniæ, pag. II og 13. hos Lindenbrog, i Scriptor. Rerum Septentr.

(c) Terra Fæminarum kalder han det, paa anførte Sted, pag. II. 15.

(d) See Afhandlingen, om de Nordskes Oprindelse, pag. 106. og 116.

(e) See de Gamles Kundskab om Norden, i Selskabets Skrivters 9de Deel, pag. 168.

(f) See Hervarar-Saga og flere Steder.

kaldet liigesaa Adam af Bremen, den store De, som laae næst ved Dvindernes Land (a). Bemeldte Landes Indbyggere har foromtalte Pytheas kaldet Ostiones, vore Forfædre dem Eisthir, uden Tvil ogsaa Ostunger eller Østinger; hvoraf Jornandes, eller retter hans Kopist, have gjort, ved at udelukke et Bogstav, Navnet Orhinger. Til dem, som et almindeligt Folke-Navn, have blandt andre, de saa kaldte Evagorer været regnede; og om dem især har Jornandes hørt tale. De maa altsaa især have været berømte, paa de Kanter; og derover passer Navnet sig intetsteds bedre, end paa de gamle Vareger, et Folke-Navn, som Slaverne, eller Russerne især, deels have givet alle Fremmede her fra Norden, alle som komme til dem over Østersøen, hvilken de kaldte Vareskoi More, men deels og i Særdeleshed tillagt dem af bemeldte Fremmede, som havde sæstet Boepæle, i bemeldte Lusturveg, eller blandt de Østinger, i nu værende Novogrod og omliggende Egne, fra hvilke de Russiske Forster have nedstammet, som regierede over dette nu mægtige Russiske Folk, da det først begyndte i Historien at blive navnkundigt. Dette Navn maa, allereede i Jornandis Tiider, have været giængs, paa de Kanter; de Vareger maa have da gjort sig der bekendte: men Jornandes maa have hørt dem kaldes Evareger, i Stedet for Vareger, efter en Mundart, som blandt Russerne selv ei er usædvanlig, naar de, f. Ex. sige: Ecatharina, for Catharina; liigesom hos gamle Skribente findes brugt Estandinavia, for Skandinavia, Estandia, for Skandia (b), Abalcia, for Baltia (c). Evareger bliver altsaa, efter bemeldte Mundart, det samme som Vareger; det bliver ved en ringe Omfættelse af et Par Bogstave, en Omfættelse, som er meget giængs og almindelig, ogsaa det samme, som Evagerer eller Evagorer, saa at disse Navne ei bemærke uden eet og det samme.

S. 27.

(a) See de Situ Daniæ, pag. 13.

(b) See Peringskiolds Annotationes in vitam Theodorici per Cochläum, pag. 330.

(c) See Selskabet's Skrifters Tom. 9, pag. 169.

Fra bemeldte Evagorer og de andre foropregnede Folk, paa den østlige Side af Østersøen, som vi hidindtil have igiennemgaaet, begiver sig nu Jornandes, til de saa kaldte *Exteriores*, til de vesten paa Scanzia boende. Saavidt jeg af alle Omstændigheder kan slutte, har vor Skribent, under sine *Exteriores*, tillige indbefattet Indvaanerne i nu værende Finland: blandt alle foropregnede Folk har man intet fundet, som didhen med Føie kunde henføres. Naar dette agtes, sees læt, hvorfor han, iblandt bemeldte *Exteriores*, har sat de *Ostrogother* fremst i Spidsen, som de nemlig, man først møde, naar man gaaer fra Lissland, Kurland og de Kanter, over Østersøen, mod Westen. Men mærkeligt er det, at Skribenten, fra bemeldte *Ostrogother*, springer mod Westen over lige til de *Raumaricier* og *Raagnaricier*, taler derefter om de *Sveithidi* eller *Svenske*, siden om de *Danske*, med flere. Dette viser, at Jornandes her ingen vis Tur følger, men opregner Indbyggernes, i disse Kanter af Scanzia, omtrent liigesom Hukommelsen fremstillede dem. De *Ostrogother* ere saa vel bekendte, at det er nok, at have nævnt dem. Det samme omtrent kan siges, om de *Raumaricier* og *Raagnaricier*, det er, Indbyggerne i de 2de Norske Distrikter *Raumarike* og *Hringarike*. Dog ere tvende Ting herved at mærke: 1) at Navnet *Raumaricia* skrives med *au*, efter den Norske Udtale, ei med *øi* eller *ø*, efter nu værende Islandiske Udtale. Sine Norske Udtale maa altsaa være den ældste: thi rimeligst er det, at Jornandes eller hans Forgængere, har skrevet Navnet, som han har hørt det udtales, eller efter mundtlig, ei skriftlig Beretning. For det andet mærkes, at blandt de mange Landskabe og Riger, som Norge fordum har indbefattet, nævner Jornandes benævnte tvende næsten ganske alleene, men derimod ei Landets almindelige Navn, *Norge* og *Norske*, da dog langt ældre Skribente, end ogsaa de, som have levet for Christi Fødsel, have vidst at nævne *Nerigon* eller *Norge*. Hertil kunne tvende Ting have været Marsag. Helgeland og det nu værende *Thron-*

hiemiske have, i de ældste Tider, alleene ført Navn af Noreg eller Norveg; det er tilforn paa andre Steder beviist (a). Men den Nordenskioldske Deel af Norge maa enten Jornandes ei have kiendt, det give flere Omstændigheder tilkiende, eller Navnet Norge maa endnu i den Tid ei være blevet almindeligt, eller ei have strakt sig uden for det Nordenskioldske; det var derfor Skribenten ubekiendt. Indbyggerne paa Raumarike og i Hringarike derimod, maa ved visse os nu ubekiendte Omstændigheder, eller ved et vist Tilfælde, have gjort sig berømte, eller være blevne Skribenten bekiendte, fremfor andre Folk i Norge. De Raumarikiske Konger have virkelig en Tid lang været meget mægtige, især under Kong Eysteinn Illraade, som indtog en stor Deel af det Thronhiemiske, og gjorde sig berømt ved sit mod Ind-Thrønderne udøvede Tyrannie (b); men endnu meere berømte have de mægtige Hringarikiske Konger, Halfdan den Gamle, og hans mange Sønner været, som en Tidlang opfyldte heele Østersøen samt Besterhavet, med Søerøver-Slaader, og Kysterne, især ved sidstnævnte Hav, med deres Kolonier (c). Alle disse levede for Jornandis Tider; og om dem maa Folk her fra Norden, eller deres Landsmænd have vidst at give Efterretninger, fornemmelig i deres Vers og Sange.

§. 28.

Saa meget, som disse og andre vore gamle Nordiske Forfædre gjorde sig berømte, ved deres Krige og Tapperhed, deres Søeroverier, deres Udvandrings og Krigstøge til fremmede Lande, hvor de, ved deres vilde Væsen, deres grumme Fremfart, vare en Skræk for andre, saa lidet finder man at Finnerne have lagt Bind paa saadanne Ting, eller ved dem gjort sig bekiendte. Tvertimod vare de fornøiede, naar de kunde vanke omkring i deres Ørkener, uden at uroltiges

(a) See om de Norskes Oprindelse, Kap. 6. §. 7—10, og Norske Histories 1ste Deel, pag. 120. 379. 403.

(b) See den Norske Histories 1ste Deel, pag. 187. 231. not. d, og pag. 362.

(c) See nys anførte Sted, pag. 162.

uroliges af andre; kun fiesden, eller kun ved visse Tilfælde, finder man Lapperne (a), de Dværner (b), Finnerne i nu værende Finland (c) at have grebet til Vaaben, eller befattet sig med Krigs-Sager; og for at undgaae Krig, for at kunne i Fred driive deres Jagt og Fiskerie, betalte de heller en vis Skat, til deres Naboer, til de Norske især (d), en Ting, som Procopius vidner (e) at have blandt andre, vor Nordens Indbyggere, været ganske usædvanlig. Det af Jornande opgivne Riændemærke, paa hans Finner eller Finni mitissimi, at de vare meere fredelige, meere spagfærdige, end de øvrige Indbyggere paa Scanzien, passer sig derfor meget vel paa Finnerne i nu værende Finland saavel, som paa de længer hen, mod Norden og Vesten boende Finner og Lapper. Men bør man, kunde her spørges, til bemeldte Finni mitissimi, vel henregne Finnerne i Finland? Jeg meener, jo, og at efter Jornandis tilforn fastsatte System, eller efter Turen og Ordenen i hans Fortælling, passer ingen af foromtalte Finske Folk, sig paa Indbyggerne i Finland, uden hine Finni mitissimi allene. Østersøen, tillige med den Finske Bugt, samt Neva-Strommen, Lagoda med Dnega og Dnega-Floden, hvilke have uden Tvil, i de ældste Tiider, givet en frie Gienneifart, mellem bemeldte Østersøe og det Hvide Hav, maa have udgiort det rette Skillerum, imellem Exteriores Scanzia, og de andre, mod Østen paa Scanzien boende Folk, saafremt ellers Jornandes har kiendt noget saadant Skillerum. Og naar denne Sætning antages, kan man tillige finde de Vinovilothe igien, som bencevnte Skribent siger at have lignet hine Finni mitissimi. At ville her enten ansee Skribenten for at have sigtet til de Vender, hvis Land den gamle Wulfstan, i sin Reisebeskrivelse, kalder Neodland

(a) See Fundin Noregur, om Lapperne, som satte sig mod Norr, under hans Tog til Norge. Norg. Hist. I Deel, pag. 115.

(b) See Øthers foransætte Periplus, og Forsøg til Norges Geographie, pag. 14.

(c) Deres Krige, med de Svenske, for deres Omvendelse til den Christne Religion, hør til seener Tiider, da de, ved Anfalde, vare blevne meere hærdede og øvede.

(d) See bemeldte Norges Geographie.

(e) Hist. Gothorum, Lib. 2. pag. 257, edit. Grotii.

nodland (a), eller med Grotius (b) holde for, at Vinoviloth bemærker det samme, som de Winulers Eiendom, det gaaer ei an. De Benders og de Winulers Boepæle laae paa den søndre Side af Østersøen, folgelig langt fra de Kanter, paa hvilke Jornandes sætter sine Vinoviloth. Endessen i dette Navn, troer jeg derfor sikkert, at være den samme, som den man finder, i Bagoth, i Gautigoth, og at Vinoviloth ei vil sige andet, end Vinothiod, det er, et Folk, som boede ved Vinaa, saa kaldte vore gamle Forsfædre Dvina-Floden, liigesom foransførte Navn Bagoth betegnede dem, som boede hos Bagi-Floden. Her passe alle Ting paa det nøieste sammen, Navne, Folkeslage og Beliggenhed. Saa at Jornandes, ved sine Vinoviloth da har sigtet til et Finsk Folk, som har boet paa de vestlige Kanter af Vino- eller Dvina-Floden, til de, blandt vore Forsfædre bekjendte Kyrialer eller Kareler.

§. 29.

At Jornandes, ved sine Suethidi, har sigtet hen til Indbyggerne, i det nu værende Sverrig, hvilket Landskab vore gamle Forsfædre kaldte Svithiod, det er saa meget mindre at tvile paa, som man finder endeel andre Skribente, i Middelalderen, sær Engelske, saasom en Henricus Huntingdonensis, en Matth. Vestmonasteriensis, en Rogerus Houedenus og flere (c), at have givet de Svenske Navn af Suathedi. Men saa vist, som dette er, saa uvis har man været, i at fastsætte Bemærkelsen af næstfølgende Navn *Cogeni*. Man har villet ansee dette Navn for at bemærke det samme, som Søfarende, Seilende, eller at have sin Oprindelse af det Ord Kog, der har bemærket en Baad eller et lidet Skib. De Skibe, hvorpaa de Danske komme første Gang over til England, kalder Matth. Vestmonasteriensis ogsaa virkelig

(a) See hans Periplus, som er tilføjet Otheri Periplus, og lagt til Spelmani Vita Alfredi M., samt til Nre Frodes Islendingabok, udgiven af A. Busslaus.

(b) See hans Prologomena ad Hist. Gothorum &c. pag. 23.

(c) See Grotii Prolegomena, ad Histor. Gothorum &c., pag. 6.

lig Cogones (a). Dette er sandt nok; her er en Liighed, en Overeensstemmelse, mellem Navnene: men hvo indseer ikke, at her er kun een pur Liighed, mellem tvende Ord, og intet meere? en Liighed, der for sig allene, gjør hverken til eller fra. *Cogenus* kan gøres, med samme Ret, til en Bueskytter: Ordet kan komme af et Røger; *Cogenus* kan og være en Indbygger, fra vort Røge; det kan ogsaa komme af at Raage, at staae paa Udkik, paa Vagt; og hvorfor ikke af Ordet Rot? Men til Sagen igien. Blandt de forskiellige Læsemaader, Muratorius har tilføiet Jornandes, tagne af den saa kaldte Codex Ambrosianus (b), læses Cogniti, for bemeldte Ord Cogeni; paa samme Maade er Ordet ogsaa læst, hos den gamle Middelalderens Skribent, Conr. Abbas Uspergensis, som i sin Chronicon har indført meget, af Jornandis Beretning, om Scanzien, dog med en temmelig Forandring (c). Her føies Ordet Cogniti sammen, med foregaaende Svethidi, hvoraf skulde udkomme den Meening: "at de Svenske vare bekjendte i eller blandt dette Folk, og høiere end de andre m. v." Men betragter man Tingen ret, udkommer enten ingen, eller en ganske besynderlig Meening. Her skulde nu læses: Suethidi cogniti in hac gente &c. Men hvilket gens? maa her med Føie spørges; det næst foregaaende? de Vinovilloth, de Finner? hvilke andre vare de, som de Svenske blandt dette Folk, i Høide overgik? de Vinovilloth eller de Finner? Ja, saa maa Meeningen nødvendig blive: men hvor forkert tillige. De Svenske skulde da have været regnede, blandt Finner, sidstbemeldte anseelige af deres Legemers Høide: men begge Deele ere urigtige. Finnerne ere gemeenlig smaa af Væxt, aldrig ere de Svenske blevene regnede blandt Finner. Bemeldte Læsemaade hjælper derfor lidt eller intet paa Sagen; og denne maa nødven-

dig

(a) See hans Flores Historiorum pag. 196.

(b) See Muratorii Scriptores Rerum Italicarum, Tom. 1.

(c) Han levede omtrent 1215 og 1240. See J. A. Fabricii Bibl. Med. Latinit. Tom. 1. pag. 1168.

dig hjælpes paa en anden Maade. Naar betænkes: 1) at Jornandes ingensteds paa sin Scanzia nævner de Vestgothar; 2) at den samme Beretning, som hos ham forekommer, om de Danskes Herkomst, fra de Cogeni, forekommer hos vore egne gamle Skribente, om deres Oprindelse fra Gotheerne (a); 3) at som den lærde Salmasius erindrer (b), ligner, i de gamle Haandskrifter, et C og et G meget hinanden, liigesom et T der ofte ombyttes med et G: saa bliver uden al Tvil her intet rimeliger, end at, ved en Læse- en Kopist-Feil, det Ord Cogeni eller Cogniti har indsnegget sig hos Jornandes, i Stedet for det Navn, *Gotheni*.

§. 30.

Her have vi, i Stedet for bemeldte tvende Ord, som ingensteds have hiemme, et bekjendt, et passende Navn. Enhver domme da selv, hvilken af begge Deeles helst bør antages. Men vi vende os, til de følgende Navne, hos vor Skribent, i hvilke at igennemgaae og forklare, vi vilde være saa korte, som mest skee kan. De Danskes Navn er saa bekjendt, at om dem behøver man ei viider at erindre, end dette: at vel have de Danskes ældste Boepæle været i Skaane og Halland, det er en afgjort Sag: men at de, i Jornandis Tiider, have tilslige beboet de nu værende Danske Her, og Jylland med, er ei minder sikkert og vist; og dog nævner Jornandes ingensteds enten de Danske

---

(a) See Afhandlingen, om de Norskes Oprindelse, Kap. 6. §. 17. pag. 241.

(b) See Salmasii Exercitationes Plinianaæ, in Indice, pag. 143.

ste, eller andre langs Kysterne i Østersøen liggende Øer. Det samme, som skeet er, med de østlige Kanter af Scanzien, har han da gjort, i Hensigt til de Besilige, nemlig anseet alle Øer for Deele af Scanzien, og henregnet dem dertil. De Danske, siger vor Skribent videre, have fordrevet Herulerne fra deres Boepæle. De Heruler maa da engang have beboet Halland og Skaane: men om dem meere, naar vi komme til *Procopius*, og hans Beretninger, om vor Norden. Her vende vi os strax, til de hos Jornandes næstfølgende Karle, de Grannier, de Aganzier, de Unixer, de Ethelruger, de Arochiraner. Med de Granniers Navn, synes rimeligst at være sigtet til Indbyggerne, i nu værende Bahus-Leen, som de Gamle kaldte Kanarike; de kunne paa intet Sted beqvemere sættes. De Aganzier blive vel paa intet andet Sted at finde, end i nu værende Skaane. For Skanzier, have viisse sagt Kanzier og Ganzier, liigesom i endeel Haandskrivter, for Skandinavia, staaer Randinavia og Ganganavia (a); men den Bogstav A er efter den Slaviske Udtale tillagt, som tilforn er viist (b). I de Unixers Navn maa Navnet Unilæ eller Vinuli stikke; paa anden Maade veed jeg ei at finde det igien: men om de Vinuler meere, i Afhandlingen, om Pauli Diaconi Beretninger, vor Norden angaaende. Navnet Ethelrugi troer jeg at bemærke det samme, som de fornemste, de største Rugier, de, der havde været Rugier-

nes

(a) See Salmassii Exercitar. Plinianæ, pag. 164.

(b) See foregaaende §. 26.

nes Hovedstamme; og de maa søges i den Norske Provints Rogaland eller Rygiafylke, hvorfra Rugierne, i de ældste Tider, maa have havt deres Herkomst (a). Vist nok maa disse Rugier have været andre, end de, Skribenten strax efter bringer frem paa Banen, under Navn af Arocher, hvilket er det selvsamme, som Navnet Roger eller Ruger. Bogstaven A er her atter, efter bemeldte Udtale, sat foran, og et ch sat i Stedet for et g. Men med bemeldte Arochi eller Ruger, maa rimeligst være sigtet, til Indbyggerne, paa Den Rugen; dette tilfældegiver Jornandes selv, ved at føie til Navnet Arochi, det Navn Rani, et Navn, som Adam af Bremen med flere, give bemeldte Indbyggere paa Rugen; og over disse især maae den Rodulf have regieret, der forlod sit Rige, og begav sig til den Ostgothiske Konge Theodorik.

(a) See Afhandlingen, om de Norges Oprindelse, pag. 246.

Kart
over de
NORDISKE LANDE
efter
Iornandis Beretninger
af
G. Schöning.
1776.

Oceanus
Euro-boreus

Oceanus Septen
trionalis

Oceanus Occiden
talis

SERES

